

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOLECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

WIELOLETNI PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU I UPOWSZECHNIANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2013 – 2020

PROJEKT

MARZEC 2013

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Łódź 91-302, ul. Snyceńska 8
Tel. +48 (42) 203 48 43, 203 48 34, Tel/fax +48 (42) 203 48 44
Tel. +48 (42) 203 48 49, +48 (42) 203 48 50, +48 (42) 203 48 52
e-mail: pokl@repslodz.pl

Institucja Pośrednicząca 2 Stopnia

Spis treści:

Wprowadzenie	strona 3
Diagnoza	strona 10
Opis	strona 40
Wskaźniki	strona 73

**WIELOLETNI PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU
I UPOWSZECHNIANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ
W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2013 – 2020**

WPROWADZENIE

Wieloletni Plan Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013 – 2020 został opracowany w ramach projektu systemowego Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi „Wsparcie i podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadr pomocy i integracji społecznej” – Poddziałanie 7.1.3 POKL

Ekonomia społeczna jest sektorem gospodarki, w którym organizacje są zorientowane na społeczną użyteczność, a wypracowana przez nie nadwyżka służy realizacji celu społecznego. Taka ich misja wynika z autonomii zarządzania, demokratycznego decydowania oraz lokalnego zakorzenienia tych organizacji i jest przez nie chroniona. Nadrzędną funkcją ekonomii społecznej jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Przy czym, za grupy zagrożone wykluczeniem społecznym podmioty ekonomii społecznej uznają w szczególności długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych i izolowanych. Aktywizując ich i włączając do gospodarki rynkowej przyczyniają się one do podniesienia spójności społecznej i czynią to w obszarach marginalizacji, z którymi nie radzi sobie administracja publiczna.¹Co do zasady, gospodarka społeczna zaspokaja wszystkie te potrzeby, ze spełnieniem których nie radzą sobie inne sektory. Działania realizowane w jej ramach przynoszą zmiany o charakterze ewolucyjnym i dotyczą one właśnie tych obszarów, gdzie nieskuteczne okazują się być rynek i działania administracyjne. Nie oznacza to jednak, że ekonomia społeczna ma zastąpić państwo czy rynek w realizowaniu przypisanych im zadań i zobowiązań wobec obywateli. Ma być ona rozwiązaniem komplementarnym².

Komisja Europejska – uwzględniając potencjał sektora ekonomii społecznej – już od wielu lat prowadzi politykę, której celem jest stworzenie takich warunków, które, z jednej strony, pozwoliłyby na stabilny rozwój sektora, z drugiej zaś strony nie tworzyłyby ograniczeń w funkcjonowaniu tych podmiotów na rynku, ani uprzywilejowanych form działalności. Obawa dotycząca systemu ograniczeń i preferencji w funkcjonowaniu tych podmiotów na rynku ani uprzywilejowanych form działalności. Obawa dotycząca tworzenia systemu ograniczeń i preferencji w funkcjonowaniu sektora była zgłaszana z dwóch stron: ze strony podmiotów rynkowych – obawa przed uprzywilejowanymi podmiotami na rynku i nierówną konkurencją, ale również ze strony sektora podmiotów sektora ekonomii społecznej – obawa

---

¹ J.Hausner „Ekonomia społeczna jako kategoria rozwoju”[w:]J.Hausner „Ekonomia społeczna a rozwój” Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, str. 14

² A.Machnik-Pado, M.Pokora „Ekonomia społeczna a rynek” [w:]M.Frączyk,J.Hausner,S.Mazur (red.) „Wokół ekonomii społecznej” Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2012, str. 124

przed zamknięciem sektora w „złotej klatce” i niedopuszczenie do tworzenia podmiotów, które faktycznie w ramach prowadzonej działalności rynkowej byłyby zdolne do reintegracji poprzez pracę. A zatem podstawowym celem działań Komisji Europejskiej było zapewnienie równych szans, dzięki którym podmioty te mogłyby skutecznie konkurować na zbliżonych warunkach z podmiotami gospodarczymi na wszystkich dostępnych rynkach, bez żadnych form dyskryminacji – zarówno ze strony państwa, jak również podmiotów komercyjnych.³

Warunkiem realizacji tych założeń oraz zasady społecznie odpowiedzialnego terytorium jest odpowiednie planowanie i programowanie działań, dostosowane do potrzeb i możliwości lokalnej społeczności, ujęte w dokument o charakterze strategicznym.

W związku z powyższym, w maju 2011 r. , Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej przygotowało Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie.

Plan, czyli świadomie zamierzone działanie, opracowywane przed działaniem, do którego się odnosi, według rekomendacji Ministerstwa powinien stanowić istotny element programowania w województwie, zgodnie z zasadami prowadzenia polityki rozwoju.

Problematyka ekonomii społecznej stanowi materię o charakterze horyzontalnym, obejmującą różne dziedziny, odnoszące się nie tylko do sfery polityki społecznej. Dlatego też, aktualizowana w bieżącym roku Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego, w swoich działaniach odwołuje się do ekonomii społecznej, natomiast ich przełożeniem na poziom wykonawczy/ operacyjny jest Wieloletni Plan Działań na Rzecz Rozwoju i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013 - 2020 .

I. Proces opracowania Wieloletniego Planu Działań na Rzecz Rozwoju i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim.

Zgodnie z Wytycznymi Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie (2011), istotnym elementem jest problematyka przygotowania planu (Programu wojewódzkiego). Niezwykle ważne znaczenie ma identyfikacja podmiotów ekonomii

---

³ M.Frączek,N.Laurisz „Ekonomia społeczna a rynek pracy” [w:] M.Frączek,J.Hausner,S.Mazur (red.), tamże, str. 172

społecznej oraz jednostek samorządu terytorialnego z jego zapisami. Dlatego też Plan powinien zostać przygotowany na następujących zasadach partycypacyjnych:

- 1) prace nad tworzeniem dokumentu powinny zostać poprzedzone utworzeniem zespołu ds. ekonomii społecznej, składającego się z przedstawicieli władz województwa, podmiotów reprezentujących sektor ekonomii społecznej lub tworzących infrastrukturę wsparcia ekonomii społecznej, przedstawicieli samorządów powiatowych i gminnych;
- 2) przygotowanie konkretnych zapisów może być realizowane przez grupę pracowników regionalnego ośrodka polityki społecznej, jak również zlecone organizacjom pozarządowym i podmiotom sektora ekonomii społecznej lub środowiskom akademickich. Preferowany byłby zespół redakcyjny łączący wszystkie te środowiska;
- 3) poszczególne elementy Planu (programu wojewódzkiego) powinny być przedstawiane ponadto do publicznej oceny za pomocą kanałów elektronicznych/technik teleinformatycznych. Poza udostępnieniem informacji na stronach internetowych, do kluczowych instytucji (rządowych, samorządowych, pozarządowych, biznesowych, akademickich etc.) zostanie wysłane zaproszenie do wyrażenia opinii o proponowanej polityce, aby upewnić się, że są one poinformowane o konsultacjach i sposobach uczestniczenia w nich;
- 4) przed przyjęciem Planu powinny odbyć się konsultacje poza podstawową formą, jaką jest możliwość zgłaszania uwag w formie pisemnej; konsultacje mogą być wzbogacone przez inne środki, takie jak: zbieranie opinii poprzez badania sondażowe (ankiety), panele ekspertów oraz różne formy otwartych spotkań;
- 5) przyjęcie planu (programu wojewódzkiego) powinno nastąpić w formie uchwały zarządu województwa, na podobnych zasadach, jak przyjmuje się programy wojewódzkie.

Uchwałą Zarządu Nr 860/12 z dnia 17 maja 2012 r. Zarząd Województwa Łódzkiego powołał Zespół ds. Opracowania Wieloletniego Planu Działań na Rzecz Rozwoju i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim

Pierwsze posiedzenie Zespołu ds. Opracowania Wieloletniego Planu, podczas którego przedstawione zostały wytyczne dotyczące powstania Wieloletniego Planu oraz dokumenty programowe dotyczące ekonomii społecznej, odbyło się w dniu 1 czerwca 2012 r. Prace warsztatowe obejmowały identyfikację problemów oraz określenie potrzeb w zakresie rozwoju ekonomii społecznej na terenie województwa łódzkiego. Kolejne trzy posiedzenia Zespołu, koncentrowały się na wypracowaniu założeń do Wieloletniego Planu, w tym celów i priorytetów oraz wskaźników.

Równolegle, prace nad planem, wspólnie z pracownikami Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, rozpoczął Zespół ekspertów złożony z przedstawicieli organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej oraz środowiska naukowego. Eksperti wypracowali propozycje obszarów wymagających wsparcia z określeniem działań i poddziałań, uwzględniając zidentyfikowane problemy i oczekiwany zakres wsparcia.

Niezależnie od prac Zespołów, z inicjatywy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej z terenu województwa łódzkiego, powstała grupa robocza OWES, która wypracowała założenia do Wieloletniego Planu w zakresie stworzenia docelowej wizji sieci infrastrukturalnego wsparcia ekonomii społecznej w województwie. W okresie lipiec – wrzesień 2012 r. grupa spotykała się pięciokrotnie określając potrzeby dotyczące sieci współpracy oraz rozwoju usług OWES (Priorytet III Wieloletniego Planu).

Wypracowane do końca września 2012 r. założenia do Wieloletniego Planu zostały poddane konsultacjom społecznym, w ramach których:

- 1) Odbyły się spotkania konsultacyjne w :
  - Łodzi, w dniu 8 października 2012 r.
  - Wieruszowie, w dniu 16 października 2012 r.
  - Łowiczu, w dniu 18 października 2012 r.
  - Piotrkowie Trybunalskim, w dniu 22 października 2012 r.
  - Kutnie, w dniu 24 października 2012 r.
- 2) Zamieszczono na stronie internetowej www.rcpslodz.pl oraz www.pokl-rcpslodz.pl założenia do Wieloletniego planu wraz z formularzem uwag. Uwagi można było zgłaszać od 1 do 24 października 2012 r.

W trakcie prowadzonych drogą internetową konsultacji, zgłoszono 7 uwag, które zostały uwzględnione w dokumencie.

Informacje o prowadzonych konsultacjach założeń do Wieloletniego Planu zostały rozesłane drogą e-mail do organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych, a także zamieszczone na stronach internetowych RCPS, Wojewódzkiej Rady Pożytku Publicznego, jednostek samorządu terytorialnego oraz ich jednostek organizacyjnych. Skierowano również pisma z prośbą o konsultacje założeń oraz możliwość realizacji poszczególnych poddziałań ujętych w planie do wszystkich powiatowych urzędów pracy, publicznych i niepublicznych szkół wyższych oraz Kuratora Oświaty. Odpowiedzi udzieliło Kuratorium Oświaty, 17 powiatowych urzędów pracy oraz 2 publiczne szkoły wyższe. Nie zgłoszono uwag. Powiatowe urzędy pracy wskazywały na

trudności związane z deklaracją współfinansowania działań przewidzianych w planie z powodu nieznamienia wysokości środków pochodzących z Funduszu Pracy (ich wielkość jest znana każdorazowo z początkiem roku), które otrzymają na realizację zadań przewidzianych ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2004 Nr 99, poz. 1001). W związku z tym jedynie 4 PUP-y zadeklarowały wprost przeznaczenie środków na realizację działań ujętych w planie (również udzielanie dotacji dla założycieli spółdzielni socjalnych oraz osób przystępujących), w tym jeden wskazał konkretną ich wysokość. W pozostałych przypadkach deklarowano taką możliwość przy jednoczesnym stwierdzeniu, iż „obserwuje się brak zainteresowania taką formą wsparcia”, bądź też z informacją, iż wydatkowanie środków, nawet jeżeli zostaną przeznaczone na tę formę działania, będzie możliwe, o ile będzie zainteresowanie. Jeden z PUP-ów zadeklarował, iż „w zakresie wspierania działalności Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (Priorytet III Działanie III.1) istnieje możliwość organizacji prac interwencyjnych i staży w jednostkach samorządu terytorialnego, ośrodkach pomocy społecznej, organizacjach pozarządowych i podmiotach ekonomii społecznej”.

Podsumowując proces tego etapu konsultacji należy zwrócić uwagę na ważny głos, który pojawił się w ich trakcie *„Aby ekonomia społeczna mogła aktywnie rozwinąć się w naszym regionie, niezbędne jest aktywne włączenie się samorządu w te działania, nie tylko poprzez słowne popieranie inicjatyw, ale również – i to przede wszystkim – poprzez realne kroki w tworzeniu inkubatorów ekonomii społecznej, świadome kupowanie usług czy też promocyjne wspieranie swoich podmiotów. Ważne jest również włączanie się samorządu lokalnego w działania Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Urzędów Pracy czy też Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, jak i wykorzystywanie instrumentów ekonomii społecznej w planowaniu strategicznym i operacyjnym rozwoju lokalnego”* (PUP Zgierz).

Finansowanie Planu

Prace nad częścią finansową Wieloletniego Planu prowadzone były w okresie od listopada do grudnia 2012 r., po wypracowaniu założeń. Określeniem kosztów realizacji Planu zajęła się finansowa grupa robocza, do której zgłosili się przedstawiciele ośrodków wsparcia ekonomii społecznej oraz pracownicy Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi i Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi. Wyliczając koszty realizacji poszczególnych działań, grupa dokonała weryfikacji pewnych założeń, uznając, iż są zbyt kosztowne w stosunku do zakładanych rezultatów. Priorytetem przy opracowaniu Wieloletniego Planu była jego efektywność z uwzględnieniem racjonalizacji kosztów. Budżet

Wieloletniego Planu określa koszty realizacji poszczególnych działań. Konkretyzacja źródeł finansowania dla poszczególnych działań przewidzianych w danym roku kalendarzowym będzie ustalana w corocznie sporządzanym, do 31 stycznia, rocznym planie finansowym realizacji działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej w województwie łódzkim. Priorytetem przy opracowaniu Wieloletniego Planu była jego efektywność z uwzględnieniem racjonalizacji kosztów. Potrzeby finansowe Wieloletniego Planu określono na kwotę 136 529 154,00 zł., zawierając koszty realizacji poszczególnych działań oraz potrzeby podmiotów zaangażowanych w realizację Wieloletniego Planu. Źródłami finansowania realizacji Wieloletniego Planu działań będą środki pochodzące z wielu źródeł: Samorządu Województwa, samorządów terytorialnych, Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Europejskiego Funduszu Społecznego.

**WIELOLETNI PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU
I UPOWSZECHNIANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ
W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2013 – 2020**

DIAGNOZA

Diagnoza sytuacji społeczno – ekonomicznej oraz sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

1. Struktura ludności.

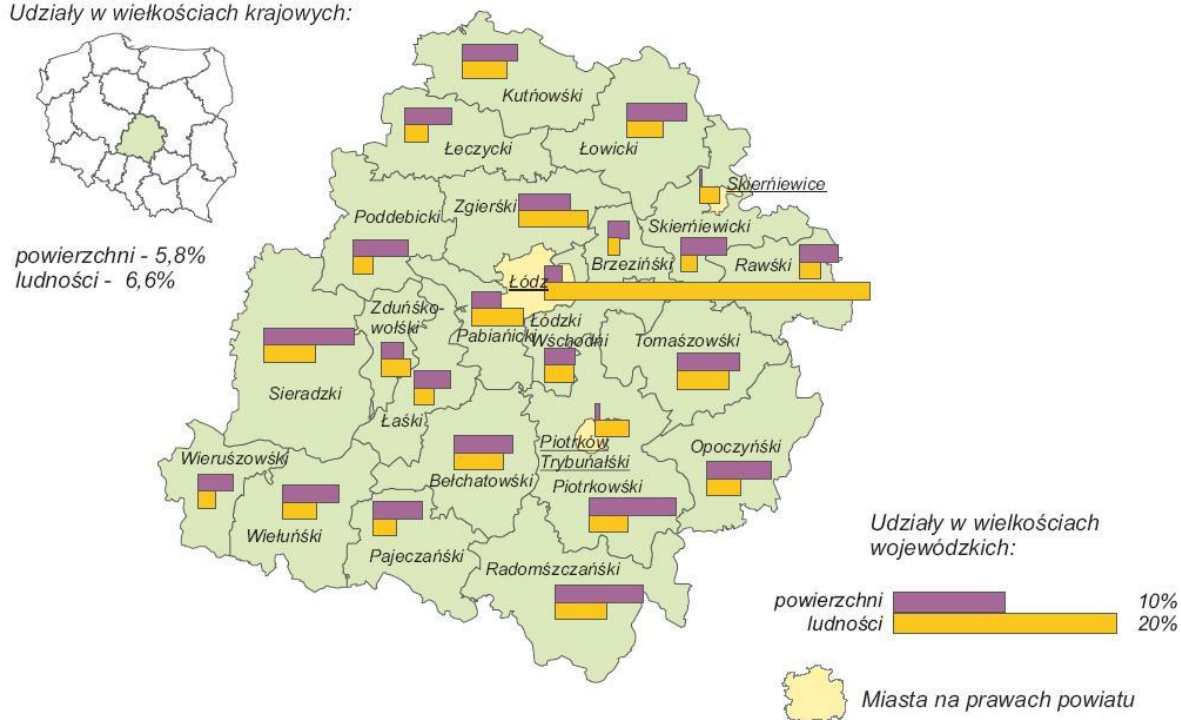
Ludność województwa łódzkiego według stanu na koniec 2010 r. wynosiła 2534,4 tys. mieszkańców, co stanowiło 6,6% ogółu ludności Polski i plasowało województwo łódzkie na 6 miejscu w kraju.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat liczba mieszkańców województwa łódzkiego systematycznie spada. W stosunku do roku 2002 liczba ludności zmniejszyła się blisko o 73 tys. osób, tj. o 2,8%, natomiast w stosunku do roku 2009 spadek liczby ludności ukształtował się na poziomie 0,3% (tj. 7,5 tys. osób).

Największy spadek liczby mieszkańców odnotowano w Łodzi, gdzie liczba ludności zmniejszyła się w stosunku do roku 2002 o 6,1%, tj. o 48,0 tys. osób, natomiast w stosunku do roku 2009 odnotowano spadek na poziomie 0,7% (tj. o 5,3 tys. osób). W końcu 2010 r. w Łodzi, będącej stolicą województwa, mieszkało 737,1 tys. osób, tj. blisko 29,1% ogółu mieszkańców województwa łódzkiego.

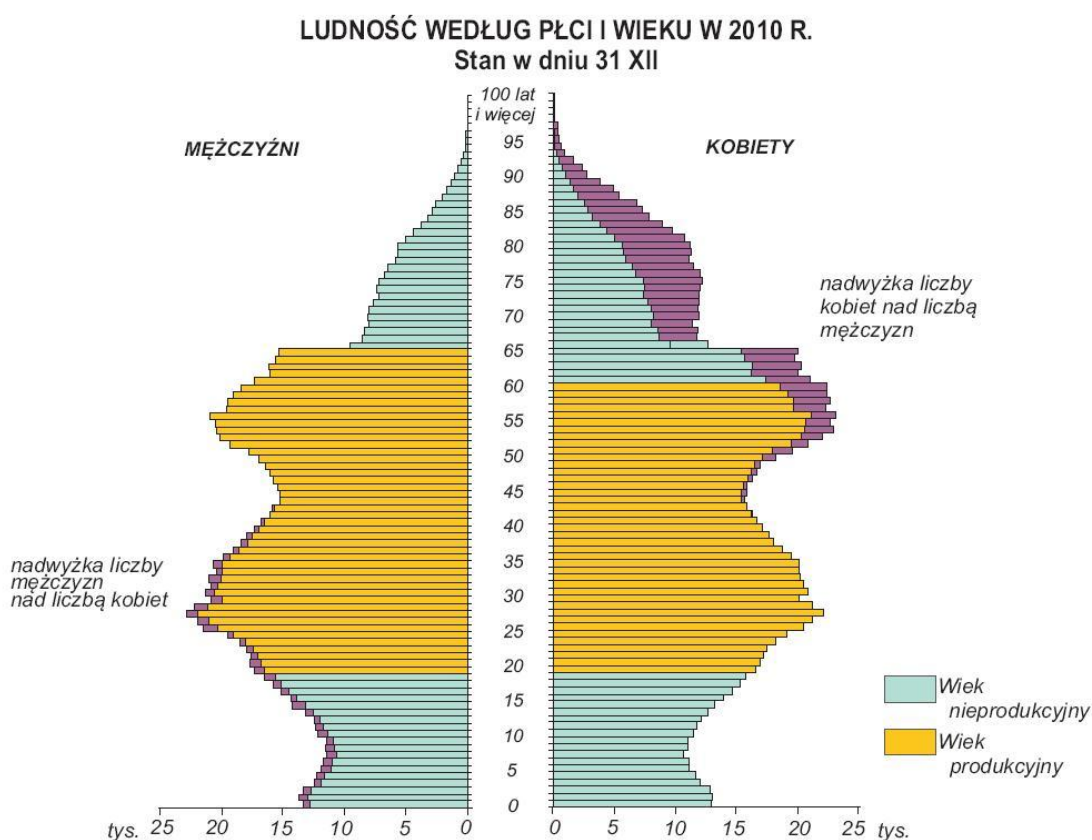
POWIERZCHNIA I LUDNOŚĆ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO WEDŁUG POWIATÓW W 2010 R. Stan w dniu 31 XII

Udziały w wielkościach krajowych:

Współczynnik urbanizacji, czyli odsetek ludności miejskiej w roku 2010 wyniósł 64,0% i był minimalnie niższy niż rok wcześniej (64,2%). W 2002 r. współczynnik ten kształtował się na poziomie 65,0%. W 2010 r. gęstość zaludnienia wyniosła 139 osób/km² wobec 140 osób/km² w roku 2009 r. i 143 osób/km² w roku 2002. W miastach województwa na 1 km² przypadały średnio 1424 osoby natomiast na wsi wskaźnik ten był zdecydowanie niższy i wynosił 53 osoby/km².

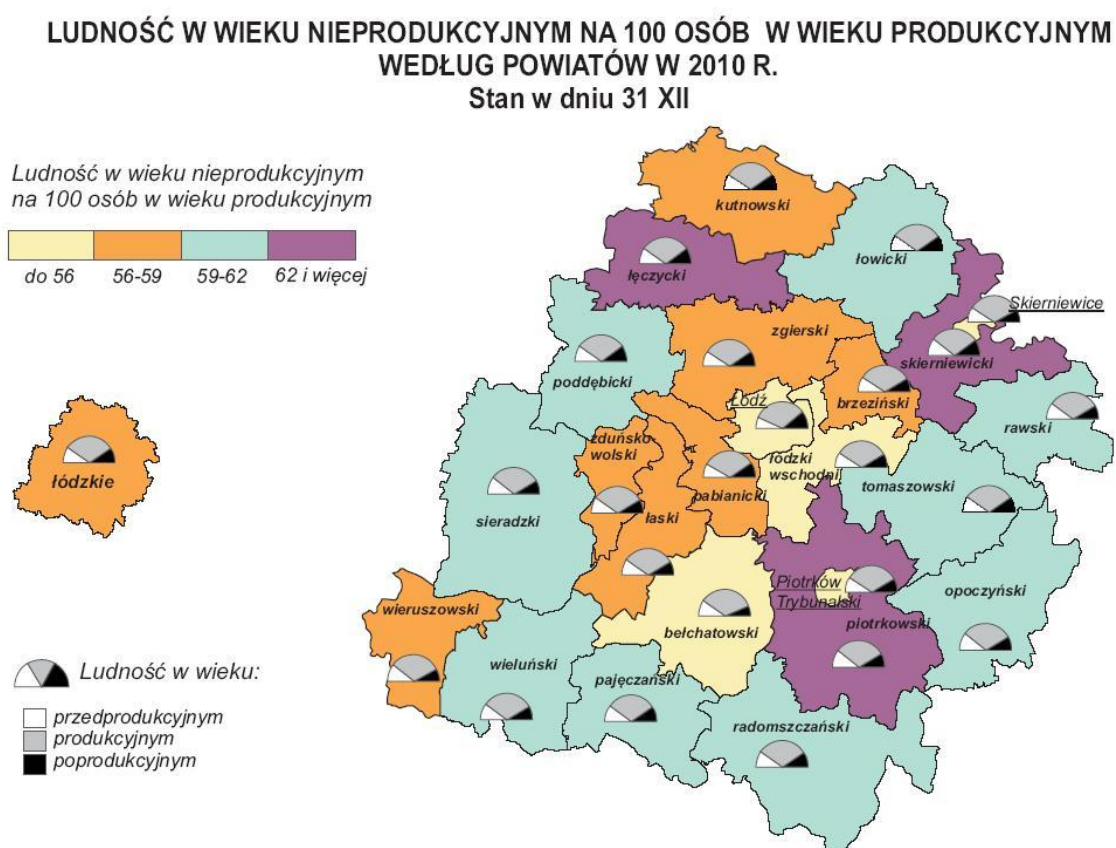
STRUKTURA LUDNOŚCI WEDŁUG PŁCI I WIEKU

W województwie łódzkim, podobnie jak przeciętnie w kraju, przeważają kobiety. W końcu 2010 r., kobiety stanowiły 52,5% ogólnej liczby mieszkańców, co uplasowało łódzkie na 1 miejscu wśród województw. Wskaźnik feminizacji, czyli liczba kobiet na 100 mężczyzn, utrzymywał się na niezmiennym od wielu lat poziomie i wyniósł 110 (w Polsce - 107). Najwyższe wartości wskaźnika feminizacji w przekroju powiatów, a tym samym najwyższe dysproporcje płci, widoczne były w Łodzi, gdzie na 100 mężczyzn przypadało 120 kobiet.

Najniższy wskaźnik feminizacji w województwie łódzkim – na poziomie 101 odnotowano w powiecie pajęczańskim.

W końcu 2010 r. ludność w wieku przedprodukcyjnym liczyła 440,6 tys. osób, co w odniesieniu do stanu z końca roku 2009, oznacza zmniejszenie o 1,4%. W ogólnej liczbie ludności udział tej zbiorowości wyniósł na koniec 2010 r. 17,4% (17,6% w 2009 r.), podczas gdy w 2002 r. wynosił 20,6%. Oznacza to spadek udziału tej grupy w populacji ogółem w ciągu ostatnich ośmiu lat o 3,2 pkt. proc.

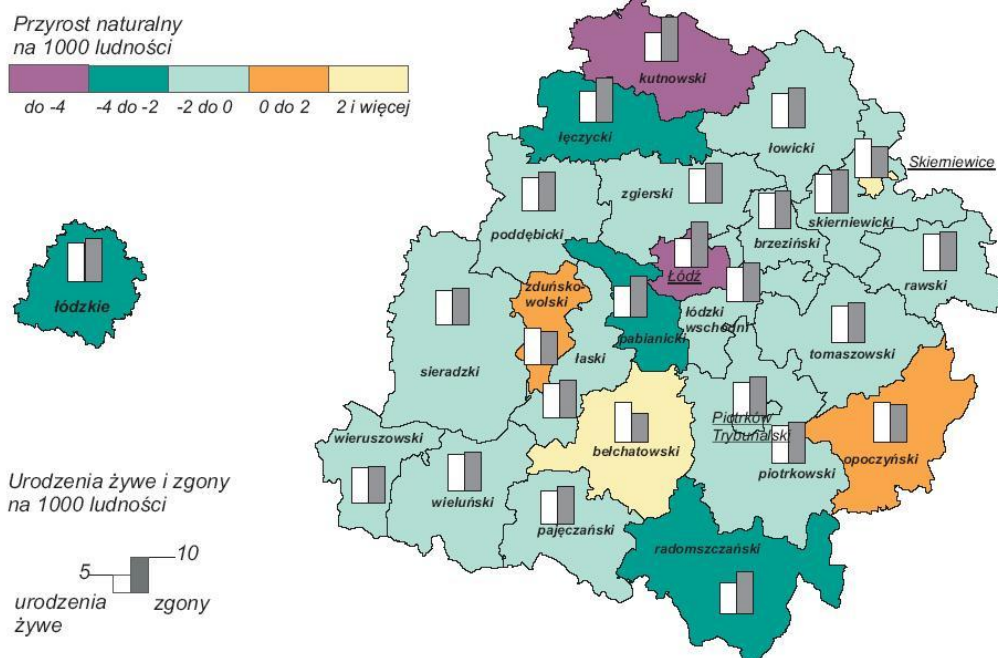
Ludność w wieku produkcyjnym (18-59 lat kobiety i 18-64 lata mężczyźni) liczyła w końcu 2010 r. 16,2 tys. osób, co stanowiło 63,8% populacji województwa łódzkiego. Liczba ludności w tej grupie również spadła, jednak w znacznie niższym stopniu. W stosunku do roku 2009 o 8,6 tys. osób, tj. o 0,5%, a w stosunku do grudnia 2002 r. o 9,7 tys. osób, tj. o 0,6%. W końcu 2010 r. w województwie łódzkim było 477,6 tys. osób w wieku poprodukcyjnym, czyli w stosunku do roku 2009 przybyło 7,3 tys. ludności zaliczanej do tej grupy wieku. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł 18,6%, tj. o 1,7 pkt. proc. więcej niż w 2002 r. i o 0,2 pkt. proc. więcej niż w 2009 r. Najwyższy udział ludności

w wieku poprodukcyjnym odnotowano w Łodzi, gdzie osiągnął on poziom wyższy niż przeciętnie w województwie, tj. 21,8%. W 2009 r. udział Łodzian w wieku produkcyjnym w całej populacji wynosił 21,2%, natomiast w 2002 r. – 19,2%.

Wszystkie te zmiany zachodzące w strukturze populacji świadczą o starzeniu się mieszkańców województwa łódzkiego, W 2010 r. wskaźnik obciążenia demograficznego, mówiący ile przypada osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, ukształtował się na poziomie 57 osób, podczas gdy w 2009 r. osiągnął poziom 56 osób, a w 2002 r. – 60 osób. Na stan i strukturę ludności decydujący wpływ mają takie zjawiska demograficzne, jak: urodzenia i zgony oraz małżeństwa, separacje i rozwody.

W województwie łódzkim w 2010 r. odnotowano 25,5 tys. urodzeń żywych, tj. o 2,0% mniej niż przed rokiem, ale o 15,3% więcej niż w 2002 r. W miastach województwa łódzkiego urodziło się więcej dzieci niż na wsi – odpowiednio w miastach - 15,7 tys. urodzeń (tj., 61,6% ogółu urodzeń żywych), natomiast na terenach wiejskich - 9,8 tys. Ze względu na spadek liczby urodzeń żywych w 2010 r., zaobserwowano również spadek ich natężenia, czyli liczby urodzeń na 1 tys. ludności. Współczynnik ten w 2010 r. w województwie łódzkim wynosił 10,0‰ i był o 0,2 pkt niższy niż w 2009 r.

PRZYRÓST NATURALNY WEDŁUG POWIATÓW W 2010 R.

Obok urodzeń zgony są kolejnym czynnikiem ruchu naturalnego, wpływającym na stan i strukturę ludności. W 2010 r. w województwie łódzkim zmarło 31,2 tys. osób, tj. o 2,2%

mniej niż w roku poprzednim (liczba zgonów spadła zarówno w mieście - o 2,8% do poziomu 19,7 tys., jak i na wsi - o 1,1% do poziomu 11,5 tys.). Tym samym spadł nieznacznie współczynnik natężenia tego zjawiska wyrażający liczbę zgonów na 1 tys. ludności i na koniec 2010 r. wyniósł 12,3‰ (12,5‰ w 2009 r.). W strukturze zgonów według płci przeważają mężczyźni. W 2010 r. zmarło 16,3 tys. mężczyzn, co stanowiło 52,1% wszystkich zgonów w województwie.

W województwie łódzkim w 2012 roku odnotowano ujemny przyrost naturalny. W 2010 r. liczba zgonów mieszkańców łódzkiego przewyższyła liczbę urodzeń żywych o 5,7 tys. osób. W przeliczeniu na 1 tys. ludności przyrost naturalny osiągnął poziom minus 2,2‰. W miastach województwa przyrost naturalny wyniósł minus 4,0 tys. osób (minus 2,5‰ w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców), natomiast na terenach wiejskich – minus 1,7 tys. osób (minus 1,9‰ w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców).

Istotny wpływ na stan i strukturę ludności mają również migracje stałe ludności. W województwie łódzkim, w 2010 r., zameldowano na pobyt stały (w ruchu wewnętrznym) 22,6 tys. osób, natomiast liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego wyniosła 24,3 tys. osób, zatem saldo migracji w ruchu wewnętrznym wynosiło -1,8 tys. osób. Ruch migracyjny w województwie łódzkim dotyczył głównie kobiet.

W ogólnej liczbie migracji największy odsetek stanowią migracje wewnątrz województwa. Migrujący do innej miejscowości w ramach województwa łódzkiego stanowili 78,3% ogółu migrantów. W łódzkim wymeldowało się z miast 15,6 tys. mieszkańców, a zameldowało 10,7 tys. osób. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym w miastach wyniosło zatem minus 5,0 tys. osób. W większości powiatów oraz miast na prawach powiatu odnotowano ujemne saldo migracji. Mieszkańcy województwa łódzkiego chętnie migrują z miast na wieś i ta tendencja w ostatnich latach nasila się. W 2010 r. napływ migracyjny na wieś wyniósł 11,9 tys. osób, przy czym ponad 71,1% tych osób przybyło z miast. Zatem saldo migracji w ruchu wewnętrznym na wsi w 2010 r. wyniosło 3,2 tys. osób.

W 2010 r. w województwie łódzkim saldo migracji zewnętrznej wyniosło minus 23 osoby (w 2009 r. – 108 osób); w przeliczeniu na 1000 ludności odpowiednio minus 0,01‰ oraz 0,04‰. W omawianym roku poza granice kraju wyemigrowało na stałe 556 mieszkańców naszego województwa.

Jak podaje GUS na przełomie 2002 -2011 roku w województwie łódzkim ubyło 74,2 tys. mieszkańców. Związane jest to głównie z ujemnym przyrostem naturalnym oraz migracją w celach zarobkowych.

2. Rynek pracy

Według stanu na koniec grudnia 2010 r. liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie łódzkim wyniosła 943,2 tys. osób, tj. o 0,6% więcej niż rok wcześniej. Pracujący w województwie łódzkim stanowili 6,8% ogółu osób pracujących w kraju (13788,2 tys.). Kobiety stanowiły 47,7% wszystkich pracujących. W 2010 r. do pracy przyjęto 95,8 tys. osób, tj. o 4,3% więcej niż w 2009 r., a współczynnik przyjęć wyniósł 20,2% wobec 19,4% rok wcześniej. Z pracy zwolniono w tym czasie 95,1 tys. osób, czyli o 6,1% mniej niż przed rokiem. Współczynnik zwolnień ukształtował się na poziomie o 1,3 pkt. proc. niższym niż w 2009 r. i wyniósł 20,0%. Przyjęcia w sektorze publicznym w 2010 r. stanowiły 22,0% ogółu, podczas gdy rok wcześniej było to 24,1%.

W 2010 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie wypłacone pracownikom w firmach (w których liczba pracujących przekracza 9 osób oraz jednostkach sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących) z terenu województwa łódzkiego wyniosło 3066,02 zł, co oznacza, że w stosunku do 2009 r. wzrosło o 6,3. Pomimo wzrostu płac, przeciętne wynagrodzenie w łódzkim wciąż jest niższe od średniej krajowej (3435,00 zł w 2010 r.). W 2010 r. różnica wynosiła 10,7%, w 2009 r. - 13,0. Wzrost wynagrodzeń w porównaniu z 2009 r. odnotowano we wszystkich powiatach województwa łódzkiego.

BEZROBOCIE Stan w dniu 31 XII

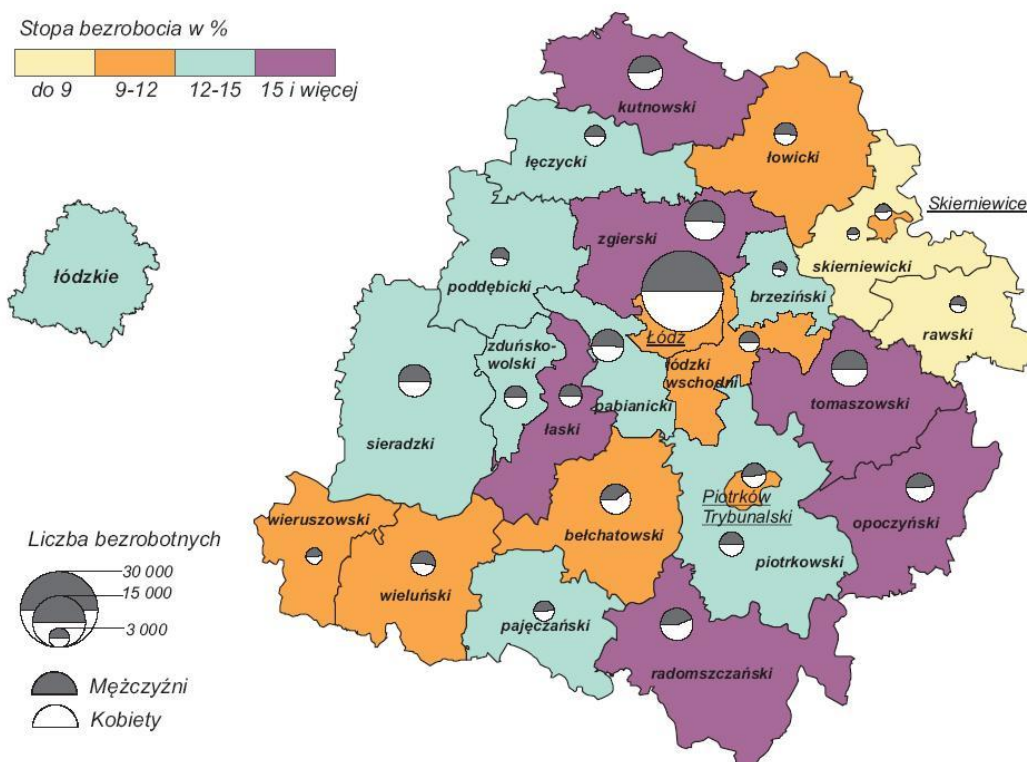
Wyszczególnienie	2009	2010
<i>Bezrobotni zarejestrowani</i>	128 105	131 617
<i>w tym kobiety</i>	63 409	66 257
<i>Według wieku:</i>		
<i>24 lata i mniej</i>	24 950	25 327
<i>25-34</i>	35 508	36 138
<i>35-44</i>	23 631	24 588
<i>45-54</i>	29 938	29 001
<i>55 lat i więcej</i>	14 078	16 563
<i>W wieku produkcyjnym mobilnym</i>	84 089	86 053
<i>Zwolnieni z przyczyn dotyczących zakładu pracy^a</i>	7 963	7 607
<i>Posiadający prawo do zasiłku</i>	28 005	22 356
<i>Oferty pracy</i>	1 246	1 345
<i>Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy</i>	103	98

a W ciągu roku.

Według stanu na koniec grudnia 2010 r. rejestr bezrobotnych w województwie łódzkim obejmował 131,6 tys. osób, tj. o 2,7% więcej niż przed rokiem. Bezrobotni w województwie łódzkim w 2010 r. stanowili 6,7% wszystkich osób bezrobotnych w skali kraju. Ponad połowę wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych (50,3%) stanowiły kobiety, a w ciągu roku ich liczba zwiększyła się o 4,5%. Wśród powiatów województwa łódzkiego największym przyrostem liczby bezrobotnych w stosunku do 2009 r. charakteryzowały się: powiat skierniewicki - wzrost o 18,1%, powiat łódzki wschodni - o 17,6% oraz powiat łaski - o 13,7%. Spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych wystąpił natomiast w 9 powiatach, przy czym najwyższy w: opoczyńskim - o 15,7%, wierzuszowskim - o 9,1% i wieluńskim - spadek o 7,4%. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim na koniec grudnia 2010 r. wyniosła 12,2% i była niższa niż przeciętnie w kraju (12,4%). W porównaniu z 2009 r. wzrosła o 0,3 pkt. proc. Natężenie bezrobocia na terenie województwa łódzkiego było zróżnicowane w ujęciu powiatowym. W 2010 r., w porównaniu z 2009 r., najwyższy wzrost stopy bezrobocia odnotowano w powiatach: poddębickim (wzrost o 2,3 pkt. proc. do 13,2%), brzezińskim (wzrost o 2,1 pkt. proc. do 14,5%) oraz łaskim (o 1,9 pkt. proc. do 16,8%). Najgłębszy spadek wystąpił w powiecie opoczyńskim - o 0,8 pkt. proc. do 15,7% oraz wierzuszowskim - o 0,5 pkt. proc. do 11,5%.

STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO WEDŁUG POWIATÓW W 2010 R.
Stan w dniu 31 XII

Nadal poważny problem na rynku pracy województwa łódzkiego stanowi zjawisko długotrwałego bezrobocia. Osoby, które w okresie ostatnich dwóch lat pozostawały bez pracy łącznie przez okres 12 miesięcy, w końcu grudnia 2010 r. stanowiły 45,9% ogółu, podczas gdy rok wcześniej ich udział wyniósł 39,8%. Do grupy bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy zalicza się również osoby niepełnosprawne. W stosunku do 2009 r. ich liczba wzrosła o 7,3%, a udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wzrósł o 0,3 pkt. proc. do poziomu 7,6%. W stosunku do grudnia 2009 r. nastąpił również wzrost liczby bezrobotnych samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia - o 6,8% (udział wzrósł z 7,2% do 7,5%). Liczba bezrobotnych powyżej 50 roku życia zwiększyła się o 6,6%, a udział tej grupy wzrósł o 0,9 pkt. proc. do 25,4%. Wzrost liczby bezrobotnych, w porównaniu z grudniem 2009 r., zanotowano również wśród osób bez kwalifikacji zawodowych - o 0,2% i osób poniżej 25 roku życia - o 1,5%, chociaż udział obu tych grup zmniejszył się w ogólnej liczbie bezrobotnych (odpowiednio o 0,7 pkt. proc. i o 0,3 pkt. proc.). Największy odsetek wśród zarejestrowanych bezrobotnych stanowiły osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym - 32,0%, w stosunku do 2009 r. ich udział zmniejszył się o 0,4 pkt. proc. Najmniej liczną grupę bezrobotnych pod względem poziomu wykształcenia stanowiły osoby z wykształceniem wyższym - 9,8% ogółu, jednak ich odsetek był o 0,6 pkt. proc. wyższy niż w 2009 r. W ciągu 2010 r. urzędy pracy województwa łódzkiego wpisały do rejestru bezrobotnych 197,5 tys. osób, tj. o 2,3% mniej niż rok wcześniej. Kobiety stanowiły 48,4% bezrobotnych nowo zarejestrowanych (o 0,8% mniej niż rok).

Z ewidencji bezrobotnych w 2010 r. wyrejestrowano 194,0 tys. osób (tj. o 11,9% więcej niż w 2009 r.) z czego ponad 40% z tytułu podjęcia pracy. W ciągu 2010 r. zatrudnienie przy pracach interwencyjnych podjęło 2,5 tys. osób, tj. o 4,3% więcej niż w 2009 r. W porównaniu, zarówno z 2009 r. odnotowano wzrost liczby osób podejmujących zatrudnienie przy robotach publicznych - odpowiednio o 41,9%. Nastąpił wyraźny wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto, pomimo to przeciętne wynagrodzenie w łódzkim wciąż jest niższe od średniej krajowej.

Zbiorowość bezrobotnych, zgodnie z tendencją ogólnokrajową, spadła wyraźnie (o 1/3) np. w stosunku do 2005 r., ale w ostatnim roku wykazała tendencję wzrostową.

Następują zmiany w strukturze bezrobotnych: rośnie m.in. udział pozostających bez pracy dłużej niż rok oraz osób o najwyższych kwalifikacjach.

WYBRANE DANE O POWIATACH W 2010 R.

Wyszczególnienie	Powierzchnia ^a w km ²	Ludność ^a		Przyrost naturalny	Saldo migracji	Urodzenia żywe
		w tys.	w miastach w % ogółu ludności			
Województwo	18 219	2 534,4	64,0	-2,2	-0,7	10,0
Powiaty:						
Bełchatowski	968	113,1	60,8	3,1	-2,3	11,8
Brzeziński	359	30,6	40,2	-0,4	3,2	10,9
Kutnowski	887	101,3	58,5	-4,3	-2,9	9,0
Łaski	618	50,9	36,3	-1,1	2,4	10,6
Łęczycki	773	52,1	29,0	-3,8	-2,0	9,5
Łowicki	988	80,9	36,6	-1,6	-1,7	10,3
Łódzki Wschodni	500	67,4	35,4	-1,3	10,1	10,3
Opoczyński	1 040	78,3	34,0	0,9	-2,1	11,8
Pabianicki	492	119,0	72,5	-3,2	2,8	9,3
Pajęczański	804	52,5	24,4	-1,5	-2,6	10,0
Piotrkowski	1 429	90,6	7,1	-1,0	2,8	11,4
Poddębicki	881	41,6	25,8	-1,6	0,3	10,2
Radomszczański	1 443	116,8	46,9	-3,1	-2,1	9,6
Rawski	646	48,9	42,2	-0,4	-2,7	11,1
Sieradzki	1 491	119,6	43,6	-0,7	-2,4	10,4
Skiemiewicki	755	37,6	-	-1,2	2,1	12,0
Tomaszowski	1 025	119,7	54,5	-1,4	-1,9	10,7
Wieluński	926	77,7	30,6	-0,7	-1,8	10,9
Wieruszowski	577	42,2	20,4	-0,3	0,3	10,8
Zduńskowolski	369	67,6	67,8	1,0	-0,7	11,1
Zgierski	855	162,5	72,2	-1,6	5,1	10,4
Miasta na prawach powiatu:						
Łódź	293	737,1	100,0	-4,9	-2,3	8,9
Piotrków Trybunalski	67	77,4	100,0	-1,5	-4,0	10,0
Skiemiewice	33	49,0	100,0	2,3	-0,5	11,5

^a Stan w dniu 31 XII.

WYBRANE DANE O POWIATACH W 2010 R. (dok.)

Wyszczególnienie	Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	Stopa bezrobocia rejestrowanego ^a	Pracujący ^{a b} w tys.	Podmioty gospodarki narodowej ^{a c} na 10 tys. ludności	Samochody osobowe na 1000 ludności
Województwo	2,7	12,1	747,2	911	449,8
Powiaty:					
Bełchatowski	3,1	10,4	44,2	745	462,2
Brzeziński	4,4	12,7	7,6	872	515,3
Kutnowski	1,5	16,6	28,6	752	492,1
Łaski	2,0	16,5	13,5	841	544,6
Łęczycki	1,9	12,7	16,1	590	506,2
Łowicki	2,4	9,6	24,8	701	487,8
Łódzki Wschodni	4,7	10,6	16,4	1056	522,0
Opoczyński	2,0	14,2	22,3	595	422,3
Pabianicki	3,1	14,7	28,8	989	459,0
Pajęczański	1,1	13,5	14,2	680	462,9
Piotrkowski	3,1	11,9	23,4	558	446,4
Poddębicki	1,8	12,2	12,3	743	528,3
Radomszczański	2,5	14,1	30,2	752	433,9
Rawski	2,7	8,4	15,7	833	495,0
Sieradzki	1,6	12,5	38,0	702	493,6
Skierniewicki	2,7	8,2	12,2	604	502,0
Tomaszowski	3,0	17,6	29,7	754	436,5
Wieluński	1,8	10,6	24,8	844	459,6
Wieruszowski	1,7	10,9	13,3	797	525,1
Zduńskowolski	1,9	13,1	18,4	910	483,3
Zgierski	3,4	16,3	38,9	907	447,8
Miasta na prawach powiatu:					
Łódź	2,8	9,9	234,1	1191	404,4
Piotrków Trybunalski	3,5	11,4	25,5	964	413,5
Skierniewice	7,4	9,6	14,2	1074	417,8

^a Stan w dniu 31 XII. ^b Według faktycznego miejsca pracy, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie. ^c Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

3. Problemy społeczne województwa.⁴

W regionie łódzkim podobnie jak w całym kraju obserwuje się takie problemy, jak: bezrobocie, bieda, wykluczenie społeczne.

W 2009 r. z powodu ubóstwa wsparcia udzielono 47 506 rodzinom, a w 2010 r. z powodu tego czynnika udzielono pomocy 48 478 rodzinom. Z kolei z powodu bezrobocia w 2009 r. pomoc udzielono 44 435 rodzinom, a w 2010 r. – 46 764 rodzinom.

Osoby żyjące w rodzinach objętych pomocą z powodu ubóstwa w 2009 r. stanowiły 4,64% ogółu ludności województwa, a w 2010 r. stanowiły 4,58%. Z kolei osoby żyjące w rodzinach objętych pomocą z powodu bezrobocia w 2009 r. stanowiły 4,60%, a w 2010 r. – 4,82% ogółu ludności województwa. Według sprawozdania rocznego MP i PS-03 za 2010 r. dla województwa łódzkiego – dział 2 B, liczba osób, żyjących w rodzinach, w którym przyznano pomoc w formie zasiłku okresowego z tytułu bezrobocia wyniosła: 60.920, przy czym liczba mieszkańców województwa na dzień 31.12.2010 r. wynosiła: 2 534 357 osób. Średni wskaźnik dla województwa wynosi 2,40.

Wśród rodzin, które otrzymały pomoc w 2010 r. z powodów: ubóstwa, bezrobocia, długotrwałej choroby, niepełnosprawności, przemocy, alkoholu – rodziny z terenów wiejskich stanowią od 28% do 34%. Wśród rodzin, które otrzymały pomoc z powodu nieprzystosowania do życia młodzieży – rodziny wiejskie stanowiły niecałe 18%. Największy udział rodzin wiejskich był wśród rodzin, które otrzymały pomoc z powodu: wielodzietności i zdarzeń losowych. Na wysoki udział rodzin wiejskich wśród tych rodzin, które objęte były wsparciem przez ośrodki pomocy społecznej ze względu na zdarzenia losowe wpływa przyjęty przez jedną z gmin województwa program pomocowy na rzecz rolników oraz nawałnice pogodowe.

Struktura wybranych świadczeń zrealizowanych w 2010 r. przez ośrodki pomocy społecznej z terenu województwa łódzkiego, na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej przedstawia się następująco :

- a) zasiłki okresowe - otrzymały 32. 833 osoby na łączną kwotę 39. 922 .479 zł.

W 2010 r. w województwie łódzkim średnio 77,36% wśród wszystkich klientów, którym przyznano zasiłek okresowy, stanowiły osoby, które otrzymały zasiłek okresowy przyznany z powodu bezrobocia. Aż w 123 gminach udział klientów, którym przyznano zasiłek

---

⁴ Opracowano na podstawie „Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego na 2012 r.” Urząd Marszałkowski w Łodzi Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi 2011 r.

okresowy z tytułu bezrobocia w stosunku do osób objętych pomocą w formie zasiłku okresowego

– wynosił powyżej 70%. Do 30% był tylko w 2 gminach. W 2012 r. nadal bezrobocie będzie stanowiło główny czynnik przyznawania zasiłku okresowego. W następnym roku 93 gminy deklarują, że bezrobotni klienci będą stanowić powyżej 70% wszystkich, którzy otrzymają pomoc w formie zasiłku okresowego. Najwięcej osób bezrobotnych, które otrzymają zasiłek okresowy będzie w gminach w terenie powiatu radomszczańskiego (10 na 14 gmin w powiecie), piotrkowskiego, tomaszowskiego (8 na 11 gmin w powiecie) oraz zduńskowolskiego. W powiatach tych jest duża grupa osób, która nie ma stałego dochodu, będącego podstawowym sposobem zabezpieczenia środków do życia.

b) posiłki

Na podstawie sprawozdania rocznego MP i PS 03 za 2010 r. Dział 2 B – w województwie łódzkim posiłkami objęte były 48 593 osoby. Największą grupę wśród tych osób stanowiły dzieci – 44 091, co stanowiło 90,74% ogółu objętych posiłkami. Osoby dorosłe to zaledwie ok. 10%.

Dożywianie w 2012 r. planują prowadzić niemal wszystkie gminy naszego województwa. Jedynie jedna gmina nie przewiduje udzielania tego świadczenia ze środków pomocy społecznej.

Szacuje się, że formą pomocy: posiłki – w następnym roku będzie objętych w łódzkim 54 888 osób, w tym 47 906 dzieci oraz 6 982 osoby dorosłe. Planowany koszt wynosi ogółem: 32 306 791 zł. Koszt jednego świadczenia – posiłku w regionie łódzkim w 2010 r. wynosił średnio 3,39 zł. W następnym roku wzrośnie do kwoty ok. 4,10 zł.

c) usługi opiekuńcze

Ze sprawozdań rocznych MP i PS 03 wynika, że w około 75% gmin województwa występowało zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze. W pozostałych jednostkach lokalnych nie zostały wskazane potrzeby na omawiane świadczenie. Wśród wszystkich gmin, które świadczyły usługi opiekuńcze dla mieszkańców największą liczebnie grupę stanowiły gminy wiejskie.

Łączna liczba mieszkańców województwa, którym przyznano tę formę pomocy w roku 2010 wyniosła 7288 osób, natomiast szacuje się, iż w 2012 r. ta liczba wzrośnie do 7504 osób.

d) zasiłki stałe

Jest to świadczenie obowiązkowe gminy, przysługujące na podstawie art. 37 ustawy o pomocy społecznej osobom całkowicie niezdolnym do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, spełniającym kryterium dochodowe i stanowi uzupełnienie dochodu tych osób do kryterium ustawowego. Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby,
- w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Na przestrzeni lat w regionie przybywa osób, dla których głównym źródłem utrzymania są zasiłki stałe. W 2006 r. pomocą w formie zasiłku stałego było objętych 14 825 osób, w 2007 r. zasiłków stałych udzielono 15 220 osobom, w 2008 r. – 14 980 osobom, w 2009 r. – 15 029 osobom, w 2010 r. – 15 135 osobom. Plan na 2012 r. przewiduje objęcie pomocą 15 777 osób.

Na podstawie sprawozdania rocznego MP i PS za 2009 r. wskaźnik liczby osób, którym przyznano zasiłek stały liczony w stosunku do liczby mieszkańców gminy wynosił za 2009 r. dla łódzkiego: 0,59, a w 2010 r. wzrósł do 0,60.

e) zasiłki celowe

Zasiłek celowy to świadczenie fakultatywne przyznawane na zaspokojenie niezbędnej potrzeby życiowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Zasiłek ten może być też przyznany osobom bezdomnym i innym osobom nieposiadającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń zdrowotnych na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w formie biletu kredytowanego. Jest to świadczenie przysługujące na pokrycie m.in. wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną i przysługuje osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku klęski żywiołowej lub ekologicznej. W takim przypadku może być przyznany

niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi. Na przestrzeni ostatnich trzech lat pomocą w formie zasiłków celowych w regionie łódzkim objętych jest rocznie ok. 70 tys. osób. W 2008 r. przyznano decyzją zasiłki celowe 66.359 osobom, na kwotę ogółem 50.039.464 zł. Jedna rodzina otrzymała pomoc w wysokości 861,71 zł. W 2009 r. przyznano decyzją zasiłki celowe 68 111 osobom, na kwotę ogółem 55 697 598 zł. Jedna rodzina otrzymała pomoc w wysokości 925,76 zł. W 2010 r. pomocą objęto 71 676 osób, średnio każda z nich otrzymała jednorazowo kwotę: 803,49 zł. Szacuje się, że zasiłki celowe w 2012 r. będą przyznane 77 635 osobom, na kwotę ogółem 62 961 514 zł. Planowany koszt jednego świadczenia 810,99 zł.

f) odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej

W regionie łódzkim gminy ponoszą coraz większe obciążenia z racji przebywania ich mieszkańców w domach pomocy społecznej. W 2006 r. koszt pokrywany przez gminy za mieszkańców w domu pomocy społecznej w łódzkim wynosił ogółem – 15 373 367 zł, w 2009 r. wzrósł do kwoty: 37 269 197 zł, a w 2010 r. – do kwoty: 42 577 180 zł. W 2012 r. planowany koszt utrzymania mieszkańców gmin w DPS-ach sięga kwoty 42 953 535 zł, a średni koszt pobytu w domu pomocy społecznej pokrywany z budżetu gmin wyniesie ok. 1 920 zł miesięcznie.

Priorytetowe kwestie społeczne dla województwa łódzkiego:

1. Do najważniejszych zadań samorządu województwa w kwestiach społecznych będzie należeć podnoszenie jakości życia najuboższych mieszkańców województwa, poprzez przeciwdziałanie i ograniczenie skutków ubóstwa. Przy czym pomoc finansowa powinna stanowić dopełnienie pracy socjalnej, niwelując w ten sposób doraźny charakter pomocy społecznej.
2. Zachodzące w ostatnich latach procesy demograficzne w województwie wymuszają przyjęcie określonych kierunków polityki społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa socjalnego, zwłaszcza w skali mikro społecznej, z uwzględnieniem grup

zagrożonych marginalizacja społeczną np. bezrobotnych (szczególnie bezrobotnych kobiet), niepełnosprawnych, ludzi starych, klientów pomocy społecznej, itp.

3. Problemy społeczne, zwłaszcza socjalne, będą wymagały ciągłej diagnozy i analizy na wszystkich poziomach samorządu. Wobec nasilania się negatywnych skutków zjawiska marginalizacji społecznej, istnieje pilna potrzeba stworzenia spójnego systemu ewidencjonowania osób wymagających pomocy socjalnej i przepływu informacji w całym obszarze pomocy społecznej.

4. Niepełnosprawność

Z danych „Raportu z wyników spisów powszechnych – województwo łódzkie” Urzędu Statystycznego w Łodzi, wynika iż w maju 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych w województwie łódzkim wyniosła 365,1 tys. co stanowiło 14,0% ogółu ludności województwa (odpowiedni wskaźnik dla Polski wyniósł 14,3%). Rozkład wg płci wśród osób niepełnosprawnych nie różnicuje populacji osób sprawnych i niepełnosprawnych. W 2002 r. wśród ogółu niepełnosprawnych w łódzkim było 171,1 tys. mężczyzn i 194,0 tys. kobiet, a więc na 100 mężczyzn przypadało 113 kobiet (w miastach 118, na wsi 106).

W stosunku do populacji ludności województwa o 2% populacja niepełnosprawnych zamieszkująca wieś jest większa. Trzy czwarte (75,5%) badanej zbiorowości to osoby niepełnosprawne prawnie, a więc posiadające stosowne orzeczenie, natomiast jedna czwarta (24,5%) to niepełnosprawni tylko biologicznie. Wśród osób niepełnosprawnych prawnie znacznie więcej jest mężczyzn (81,2% wobec 70,4% u kobiet) i nieco większy ich odsetek w miastach niż na wsi (odpowiednio 77,0% i 73,0%). Wśród niepełnosprawnych prawnie najwięcej osób (zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet, tak w miastach jak i na wsi) posiadało lekki stopień niepełnosprawności. Wśród niepełnosprawnych tylko biologicznie dominowały osoby odczuwające poważne ograniczenie sprawności. W 2002 r. było 76,5 tys. osób posiadających orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności oraz niepełnosprawnych biologicznie, odczuwających całkowite ograniczenie sprawności, a więc co piąty niepełnosprawny w łódzkim należał do tej grupy. Było w niej 33,7 tys. mężczyzn i 42,8 tys. kobiet, a więc na 100 mężczyzn przypadało tu 127 kobiet. Z drugiej strony warto odnotować, że wśród niepełnosprawnych prawnie było 89,0 tys. osób (32,3% tej zbiorowości), które nie

odczuwały ograniczenia sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych, a więc zaliczały się do grupy niepełnosprawnych tylko prawnie.

W gospodarstwach domowych znajdowało się 357,8 tys. osób niepełnosprawnych (98,0%), a 7,3 tys. przebywało w gospodarstwach zbiorowych (2,0%).

Rozkład według wieku osób niepełnosprawnych był następujący: dzieci w wieku 0-15 lat było 11,7 tys. (3,2%), dorosłych w wieku 16-59 lat - 178,9 tys. (49,0%), natomiast osób w wieku 60 lat i więcej - 174,5 tys. (47,8%). Tak więc osoby niepełnosprawne to niemal w połowie osoby starsze. Wśród ogółu dzieci do 15 lat w województwie łódzkim odsetek niepełnosprawnych wynosił 2,5%, przy czym był nieco większy wśród chłopców, a także wyższy w miastach niż na wsi. Większe odsetki osób niepełnosprawnych wśród mężczyzn obserwujemy niemal we wszystkich grupach wieku z wyjątkiem najstarszej (75 lat i więcej) – wiąże się to z mniejszą liczebnością mężczyzn w tej grupie wiekowej. W najmłodszej i najstarszej grupie wieku odsetki niepełnosprawnych były większe w miastach, natomiast w pozostałych grupach wieku wskaźniki były wyższe na wsi.

Biorąc pod uwagę sytuacje osób niepełnosprawnych w regionie, województwo łódzkie w 2010 r. wyróżniało się na tle kraju wysokim poziomem zatrudnienia tych osób – 24,2% (średnia dla Polski – 20,5%). W porównaniu z rokiem 2009 nastąpił wzrost miernika o 3,4 pkt. proc. Jednocześnie, należy zwrócić uwagę na fakt, iż województwo łódzkie razem z województwem lubuskim charakteryzowało się w 2010 r. najwyższym w kraju odsetkiem osób niepełnosprawnych w ogóle bezrobotnych - 7,6%. Udział ten był wyższy od średniej dla Polski o 2,5 pkt. proc. W odniesieniu do 2009 r. odsetek osób niepełnosprawnych zwiększył się o 0,3 pkt. proc.

Na przestrzeni ostatnich lat w województwie łódzkim m.in.:

- a) systematycznie zwiększa się liczba placówek, instytucji i ośrodków wsparcia umożliwiających rehabilitację osób niepełnosprawnych;
- b) wzrasta liczba placówek zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, zaopatrzenia ortopedycznego oraz wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i ortopedycznego;

Powodem braku aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych jest między innymi:

- a) niski poziom ich wykształcenia,
- b) brak możliwości dojazdu lub utrudniony dojazd do miejsca pracy,
- c) bariery architektoniczne i w komunikowaniu się,
- d) brak ofert pracy dostosowanych do potrzeb i możliwości osoby niepełnosprawnej.

5. Sektor ekonomii społecznej.

Diagnoza kondycji sektora ekonomii społecznej jest niezwykle trudna, bowiem do dnia dzisiejszego nie ma jednoznacznej definicji podmiotu ekonomii społecznej, czy też przedsiębiorstwa społecznego.

1) Podstawy prawne ekonomii społecznej

Ustawa z dnia 13.06.2003 r. o zatrudnieniu socjalnym.

Ustawa z dnia 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,

Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej

Ciągle oczekiwana jest całościowa ustawa dotycząca podmiotów ekonomii społecznej bowiem definicje poszczególnych podmiotów i regulacje dotyczące ich działań umiejscowiono w wielu aktach prawnych.

2) Podmioty Ekonomii Społecznej

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki do kategorii podmiotów ekonomii społecznej zaliczone zostały: spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o pożytku publicznym i wolontariacie (Dz. U. z dnia 29 maja 2003 r. z późn. zm.), Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej. (w: słownik terminologiczny SZOP POKL s. 366)

WTZ – (warsztaty terapii zajęciowej) warsztaty pracy, w których uczestnicy zdobywają umiejętności robocze, nawyki pracownicze, biorą udział w” treningach finansowych” – gospodarowanie własnymi środkami; działające na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz na podstawie Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca

2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej. Warsztat jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztat nie jest placówką samodzielną, ale stanowi część większej struktury organizacyjnej wyposażonej w osobowość prawną lub posiadającej zdolność do czynności prawnych. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty. Celem warsztatu jest aktywne wspomaganie procesu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, a także stworzenie osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacji powyższych celów służy stosowanie technik terapii zajęciowej zmierzających do usamodzielnienia uczestników, poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiającym uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.⁵Zgodnie z powyższym, warsztat terapii zajęciowej powinien być z założenia początkiem drogi do usamodzielnienia osoby niepełnosprawnej. Niestety, często zdarza się, iż WTZ jest początkiem i końcem tej drogi, brakuje kontynuacji działań. Szansą dla uczestników WTZ na aktywizację społeczną i zawodową jest nawiązanie przez warsztaty terapii zajęciowej współpracy z zakładami aktywności zawodowej, zakładami pracy chronionej, organizacjami pozarządowymi oraz środowiskiem biznesu w celu dostosowania proponowanych zajęć i warsztatów do potrzeb potencjalnych pracodawców dla osób niepełnosprawnych. W województwie łódzkim funkcjonuje 39 warsztatów terapii zajęciowej.

ZAZ – (zakłady aktywizacji zawodowej) zakładane przez powiat, gminę, fundację stowarzyszenie czy inne organizacje społeczne, których celem działalności jest rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych; mają być ważnym ogniwem, które pozwoliłoby osobie ze znacznym stopniem niepełnosprawności wejść na otwarty rynek pracy; działają na podstawie ustawy o zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych; mają być formą pośrednią pomiędzy zajęciami w WTZ a pracą na otwartym rynku. Celem funkcjonowania każdego zakładu aktywności zawodowej jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego i umiarkowanego stopnia

---

⁵ <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/rehabilitacja-spoeczna/warsztaty-terapii-zajeciowej/>

niepełnosprawności poprzez prowadzenie rehabilitacji zawodowej i społecznej, przygotowywanie ich do samodzielnego i niezależnego życia adekwatnego do ich możliwości psychomotorycznych oraz znalezienie odpowiedniego zatrudnienia poza zakładem. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z dnia 27 sierpnia 1997r. (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776) definiuje podmiot tworzący oraz warunki, jakie muszą być spełnione, by zakład mógł uzyskać status zakładu aktywności zawodowej. Gmina, powiat oraz fundacja, stowarzyszenie lub inna organizacja społeczna, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych, zwane dalej „organizatorem”, może utworzyć wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostkę i uzyskać dla tej jednostki status zakładu aktywności zawodowej, jeżeli: co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osoby, w stosunku do których rada programowa warsztatu terapii zajęciowej zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności nie może być wyższy niż 35% ogółu zatrudnionych.
- c) spełnia warunki, o których mowa w zapisach art. 28 Ustawy mówiące, że obiekty i pomieszczenia użytkowane przez ZAZ:
  - 1) odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy,
  - 2) uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich,
  - 3) jest zapewniona doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- d) przeznacza uzyskane dochody na zakładowy fundusz aktywności;
- e) uzyska pozytywną opinię starosty o potrzebie utworzenia zakładu aktywności zawodowej.

Koszty utworzenia zakładów aktywności zawodowej są współfinansowane ze środków Funduszu (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, zwany dalej PFRON) ale ich wysokość zgodnie z art.86 c Ustawy od 2009 roku nie może przekraczać

65% kosztów utworzenia ZAZ, co oznacza w praktyce, że organizator ZAZ musi wykazać się wkładem własnym organizatora i innych źródeł w wysokości 35% w przedsięwzięcie. Zakłady te nie mogą prowadzić działalności polegającej na wytwarzaniu wyrobów przemysłu paliwowego, tytoniowego, spirytusowego, winiarskiego, piwowarskiego, a także pozostałych wyrobów alkoholowych o zawartości alkoholu powyżej 1,5% oraz wyrobów z metali szlachetnych albo z udziałem tych metali lub handlu tymi wyrobami. Działania zakładów aktywności zawodowej są współfinansowane ze środków Funduszu (ale tylko do wysokości 90% kosztów działania zakładu) oraz ze środków samorządu województwa w wysokości co najmniej 10%, z tym że procentowy udział samorządu województwa w kosztach może być zmniejszany, pod warunkiem znalezienia innych źródeł finansowania działania zakładu aktywności zawodowej. Należy zwrócić uwagę na sformułowanie 90% kosztów działania ZAZ, a nie kosztów naliczonych w sferze usługowo-rehabilitacyjnej. Jest to znacząca różnica, bowiem koszty ogólne działania są zawsze wyższe niż koszty działalności usługowo-rehabilitacyjnej. Na to należy zwracać szczególną uwagę przy tworzeniu założeń do preliminarza kosztów utworzenia a później działania zakładu.

Podmiot organizujący ZAZ musi mieć świadomość, że jest to jednostka wyodrębniona organizacyjnie i finansowo pomimo całkowitej zależności od Organizatora oraz braku osobowości prawnej. Nie ma więc możliwości generowania zysków i transferu ich na potrzeby niezwiązane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności zatrudnionych w ZAZ. Należy również brać pod uwagę fakt, że w chwili obecnej PFRON nie dysponuje aż tak dużymi środkami, by w 100% finansować tworzenie ZAZ, tak się działo to przy tworzeniu pierwszych zakładów. Organizator musi posiadać ogromny potencjał nie tylko organizacyjny, ale także materialny, by wykazać się wkładem własnym. Mając na uwadze, że głównymi twórcami ZAZ-y są organizacje pozarządowe, przedsięwzięcie to wydaje się z punktu widzenia społecznego niezastąpionym ogniwem w rehabilitacji osób niepełnosprawnych, a z drugiej zaś strony ogromnym wysiłkiem finansowym.⁶

W województwie łódzkim funkcjonuje (na dzień przygotowania niniejszego dokumentu) jeden zakład aktywności zawodowej prowadzony przez Caritas Archidiecezji Łódzkiej.

KIS – (kluby integracji społecznej) prowadzące podobnie jak CIS'y reintegrację społeczną i zawodową osób wykluczonych, ale nie wypłacają świadczeń integracyjnych na podstawie

---

⁶ <http://www.ekonomiaspoleczna.issg.pl/index.php/zaz>

ustawy z dnia 13.06.2003 r. o zatrudnieniu socjalnym. KIS-y nie są podmiotami samodzielnymi, ale są tworzone i prowadzone przez inne podmioty. Podstawowym celem działania jest udzielanie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy. KIS w swoich działaniach powinien uwzględniać potrzeby środowiska lokalnego. W zajęciach KIS mogą korzystać: osoby bezrobotne, w szczególności długotrwale, kobiety pozostające poza rynkiem pracy, osoby niepełnosprawne, w tym upośledzone umysłowo i chore psychicznie, wychowankowie placówek opiekuńczo – wychowawczych, osoby uzależnione po okresie leczenia odwykowego, matki samotnie wychowujące dzieci, osoby bezdomne i zagrożone utratą mieszkań, osoby opuszczające zakłady karne, mniejszości etniczne i narodowe, uchodźcy. Jako formy działań w KIS można wyróżnić: grupy samopomocowe, grupy wsparcia, grupy terapeutyczne, poradnictwo psychologiczne, szkolenia, doradztwo zawodowe, wolontariat, wymiana usług, roboty publiczne, prace interwencyjne, staże.

CIS – (centra integracji społecznej) miłowym krokiem rozwoju na tym polu była niewątpliwie Ustawa z dnia 13.06.2003r. o zatrudnieniu socjalnym. Sektor państwowy zagwarantował w niej swój udział w dotacji (dla organizacji pozarządowych tworzących Centrum) na pierwsze wyposażenie – pochodzącej z dochodów własnych gminy przeznaczonych na realizację gminnego programu profilaktyki i rozwiązania problemów alkoholowych oraz dofinansowanie ze środków Funduszu Pracy oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na realizację programów specjalnych⁷. Podstawowym zadaniem CIS jest realizowanie pełnego zakresu programu CIS Podstawowym zadaniem CIS jest realizowanie pełnego zakresu programu zatrudnienia socjalnego umożliwiającego walkę z ubóstwem i społecznym wykluczeniem. CIS realizuje swoje zadania poprzez reintegrację zawodową, reintegrację społeczną, umożliwienie zatrudnienia wspieranego, czyli udzielanie wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej. Uczestnikami

---

⁷ Art.10 ust. 7 i Art.15 ust. 8 Ustawy o zatrudnieniu socjalnym

CIS mogą być: bezdomni realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, uzależnieni od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, uzależnieni od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej, chorujący psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego, długotrwale bezrobotni w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, zwalniani z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej, osoby niepełnosprawne, w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

Spółdzielnia socjalna – spółdzielnia socjalna jako przedsiębiorstwo jest dobrowolnym zrzeszeniem o ograniczonej do 50 osób liczbie członków, zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym wyróżniająca się: zmiennością składu osobowego, celem którym nadrzędnym priorytetem jest zaspokajanie potrzeb członków spółdzielni i realizowaną zasadą demokracji w zarządzaniu, oznaczającą, że każdy członek ma jeden głos niezależnie od wielkości posiadanych udziałów. Szczególny charakter spółdzielni to: typ osób i organizacji, które mogą spółdzielnię założyć, osobista praca członków jako podstawa działalności spółdzielni oraz cele społeczne, jakie musi sobie spółdzielnia stawiać, którymi są społeczna i zawodowa reintegracja członków, rozumiana w ustawie o spółdzielniach socjalnych, jako „odbudowywanie i podtrzymywanie umiejętności uczestniczenia (...) członków w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu (...), odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy”. Spółdzielnia – jako taka występuje na rynku jako podmiot gospodarczy czyli osoba prawna prowadząca przedsiębiorstwo, ustanowiona na zasadach prawa spółdzielczego, odmiennego nieco od prawa spółek handlowych⁸. Spółdzielnia jest najbardziej demokratyczną formą zrzeszenia osób i posiada majątek odrębny od majątku członków. Jej celem jest usprawnienie dochodu wszystkich członków, a osiągnięcie zysku nie jest celem samym w sobie. Spółdzielnia odpowiada jako twór prawny, całym majątkiem, a członkowie tylko do wysokości swoich udziałów, natomiast majątek spółdzielni to społeczna własność, jest niepodzielny i należy do wszystkich członków, a o nadwyżkach

---

⁸ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, Ustawa z dnia 16.09.1982 r. Prawo spółdzielcze

i ich przeznaczeniu decydują członkowie (1 członek = 1 głos). Organami spółdzielni socjalnej są zarząd, rada nadzorcza oraz walne zgromadzenie.

Szczególnym przedmiotem działalności spółdzielni pracy inwalidów i niewidomych jest zawodowa i społeczna rehabilitacja inwalidów i niewidomych, a spółdzielnie pracy rękodzieła ludowego i artystycznego tworzą nowe i kultywują tradycyjne wartości kultury materialnej, organizują i rozwijają rękodzieło ludowe i artystyczne, sztukę i przemysł artystyczny.

Ważnym jest, że podstawowymi zasadami spółdzielczości są demokracja, wzajemna pomoc, kooperacja, współdziałanie, współpraca, zaspokajanie potrzeb członków, aktywne uczestnictwo, a więc jednocześnie są to idee społeczeństwa obywatelskiego. Społeczeństwa, którego członkowie są partnerami, ludźmi kreatywnymi i aktywnymi. Społeczeństwa, w którym nie powinno być wykluczonych i pozbawionych szans. Spółdzielnia socjalna powstaje i działa ze względu na dwa podstawowe cele: jednym jest wspólne prowadzenie przedsiębiorstwa, drugim włączenie spółdzielców w życie społeczne i zawodowe, odbudowanie ich umiejętności tworzenia i podtrzymywania relacji zarówno w pracy, rodzinie jak i w szerszej grupie społeczności lokalnej zapewniającej wzajemną pomoc i wsparcie. Spółdzielnia socjalna - to forma prawna przedsiębiorstwa mająca umożliwić jej członkom, którymi mogą być zasadniczo tylko osoby wykluczone społecznie i dotknięte przez los (bezrobotni, niepełnosprawni, alkoholicy, narkomani itp.), powrót do uregulowanego życia społecznego i rynku pracy. Spółdzielnia socjalna, jako rodzaj spółdzielni pracy, opiera się na zasadzie osobistego świadczenia pracy przez jej członków.

Organizacje pozarządowe jako podmioty ekonomii społecznej

Fundacja – forma prawna organizacji pozarządowej, której istotnym substratem jest kapitał przeznaczony na określony cel oraz statut zawierający reguły dysponowania tym kapitałem. Fundacje są (po stowarzyszeniach) drugą co do popularności formą prawną wśród organizacji pozarządowych. Fundacja jest zakładem (osobą prawną typu zakładowego), a więc – w odróżnieniu np. od stowarzyszeń, związków zawodowych, partii itp. – nie ma członków (jest bezosobowa).

Stowarzyszenie – organizacja społeczna (zrzeszenie) powoływana przez grupę osób o wspólnych celach lub zainteresowaniach. W Polsce do stowarzyszeń nie zalicza się partii politycznych, komitetów wyborczych, związków wyznaniowych i branżowych organizacji zawodowych (związków zawodowych), takich jak np. cechy rzemieślnicze. Ustawa „Prawo

o stowarzyszeniach” reguluje podstawowe zasady i reguły tworzenia i prowadzenia działalności przez stowarzyszenia.

Działalność organizacji pozarządowych, może odgrywać istotną rolę w rozwoju ekonomii społecznej, o ile prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną działalność statutową. Takich organizacji nie jest jednak wiele. W województwie łódzkim zarejestrowanych jest ponad siedem tysięcy organizacji, z czego około 3000 jako podmioty ekonomii społecznej. Trzeba jednak pamiętać, iż nie wszystkie z tych podmiotów faktycznie funkcjonują (część pozostaje jedynie w rejestrze). Główną przeszkodą jest brak środków na rozwój działalności gospodarczej (tzw. start up) oraz obawy przed wszelkiego rodzaju zobowiązaniami formalno – prawnymi związanymi z tego typu działaniami, spowodowane przede wszystkim brakiem wiedzy i kompetencji kadry zarządzającej organizacjami w tym przedmiocie. Funkcjonowanie jako podmiot ekonomii społecznej implikuje wiele wyzwań organizacyjnych – podjęcie działalności gospodarczej wyzwala problemy, które nie pojawiły się do tej pory w historii aktywności organizacji.⁹ Proces rozwoju i ekonomizacji działalności podmiotów ekonomii społecznej jest niezwykle ważny w kontekście rozwoju ekonomii społecznej w województwie, ale co trzeba wyraźnie podkreślić – jest procesem długotrwałym, wymagającym wsparcia ze strony podmiotów zewnętrznych. Jedną z najważniejszych funkcji zarządzania w perspektywie prowadzenia działalności gospodarczej jest planowanie działalności organizacji z uwzględnieniem strategii biznesowej, zwłaszcza przedmiotu działalności, analizy potrzeb klientów i znajomości środowiska lokalnego. Niskie dochody w społeczności, w której działa organizacja mogą skutkować np. raczej wyborem prowadzenia tylko odpłatnej działalności statutowej niż prowadzeniem właściwej działalności gospodarczej. Wszystkie te działania często wiążą się, dla swej skuteczności, z wprowadzeniem pewnych zmian organizacyjnych w NGO’s, w tym: profesjonalizacja zarządzania – im bardziej profesjonalnie zarządzana organizacja, posiadająca ustabilizowane struktury i wypracowane sposoby działania, tym bardziej proces diagnozy potrzeb klientów i przygotowanie dla nich oferty ma charakter planowy i zorganizowany, a podejmowane działania są monitorowane i ewaluowane;

- 1) posługiwanie się przez organizacje różnymi narzędziami przy diagnozowaniu potrzeb odbiorców – organizacje te często wykorzystują bezpośrednie relacje z odbiorcami usług i budują sieci „informatatorów” o oczekiwaniach odbiorców swoich usług. Sieci przepływu informacji o potrzebach klientów są zazwyczaj

---

⁹ E. Bogacz – Wojtanowska „Problemy organizacji pozarządowych przekształcających się w podmioty ekonomii społecznej, [w:]Ekonomia społeczna półrocznik, nr 1/2012 (4), str. 33

tworzone przez organizacje o rozbudowanych strukturach, zwłaszcza organizacje świadczące usługi;

- 2) przenoszenie doświadczeń z innych krajów – implementacja niektórych rozwiązań przynosi korzyści zarówno organizacjom, jak i ich klientom.¹⁰

Zdaniem dr Ewy Bogacz – Wojtanowskiej, decyzja o podjęciu działalności gospodarczej w różnej formie i w konsekwencji stopniowe przekształcanie się w podmiot ekonomii społecznej, implikuje wiele problemów organizacyjnych i zarządczych w trzecim sektorze. W świetle procesów zachodzących w otoczeniu – w szczególności polityczno – prawnych deklaracji, ale także konkretnych rozwiązań na poziomie europejskim czy krajowym, których celem jest wspieranie rozwoju ekonomii społecznej – może to być droga, którą coraz częściej będą podążać organizacje pozarządowe. Wybrana droga może być jednak kręta, zwłaszcza gdy organizacja nie posiada potrzebnych kompetencji, czy szerzej, zdolności pozwalających jej na prowadzenie działalności gospodarczej czy zatrudnianie odpłatne personelu. Decyzja o charakterze strategicznym, związana z przekształceniem się w podmiot ekonomii społecznej, powinna być poparta przede wszystkim analizą posiadanych zdolności organizacyjnych, istniejących luk kompetencyjnych, jak również planowaniem rozwoju koniecznych kwalifikacji i umiejętności.¹¹ W województwie łódzkim zarejestrowanych jest ponad 7 tysięcy organizacji pozarządowych.

Wg raportu „Diagnoza sytuacji sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim”, opracowany przez prof. Jerzego Krzyszkowskiego, wszystkie badane organizacje wskazały na potrzeby finansowe organizacji, ale także brak wiedzy w tym zakresie postulując potrzebę organizacji szkoleń z marketingu i promocji oraz pozyskiwania środków pochodzących z funduszy europejskich. W większości przypadków źródłem finansowania organizacji są odpisy 1% podatków, darowizny, zbiórki publiczne, dotacje. Kondycja finansowa organizacji oceniana jest negatywnie, a dotacje pokrywają zaledwie część kosztów ich działalności. Według badanych zdobywanie funduszy na działalność merytoryczną, wyczerpuje siły i energię i wpływa destruktywnie na działania statutowe. Krytycznie oceniane są przepisy, które ograniczają możliwości działania bądź w znacznym stopniu je utrudniają.

---

¹⁰ E. Bogacz – Wojtanowska, tamże str. 36

¹¹ E. Bogacz – Wojtanowska, tamże str. 41

Rekomendacje wynikające z raportu „Diagnoza sytuacji sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim”

Wiedza i zrozumienie władz i administracji

W strategiach i programach współpracy z organizacjami pozarządowymi nie pojawiają się zapisy mówiące na temat ekonomii społecznej, mimo, że nie ma przeszkód, aby PES były realizatorami zamówień, czy zadań publicznych. Znajomość problematyki ekonomii społecznej jest niska lub powierzchowna, stąd należy kłaść nacisk na podnoszenie wiedzy w tym zakresie.

Promocja lokalności

W rozwoju ekonomii społecznej powinno się kłaść nacisk na jej lokalny charakter i zorientowanie na potrzeby małych społeczności. W tym założeniu ES, które mówi, że ludzie są bardziej skłonni kupować „od swojego, niż obcego” tkwi wielki, niewykorzystany potencjał. Może to przybrać formy lokalnych programów lojalnościowych czy kooperacji w ramach lokalnych grup producenckich. Małe podmioty stanowią większość ES, gdyż podobnie jak w sektorze tradycyjnych przedsiębiorstw: o sile sektora nie decyduje kilka największych jednostek stanowiących kilka procent jego wartości, lecz ogromna rzesza niewielkich podmiotów, zdolnych do absorpcji pracowników, generujących większość usług i produktów, i przede wszystkim – zdolnych elastycznie reagować na potrzeby swojego najbliższego otoczenia. Kluczowe jest rozwijanie ekonomii społecznej jako dostarczyciela usług i produktów potrzebnych wspólnotom lokalnym, z drugiej – sektora zdolnego zatrudniać te jednostki, które mają największe trudności w znalezieniu pracy, zwłaszcza poza wielkimi ośrodkami miejskimi.

Braki wiedzy i umiejętności praktyków

Przykład niepowodzenia wielu spółdzielni socjalnych zakładanych przez osoby bezrobotne, zwłaszcza długotrwale, w większości wskazuje niskie doświadczenie i wiedzę w prowadzeniu przedsiębiorstwa, ale także brak nawyków pracy, gospodarności, rzetelności i niestety postawy roszczeniowej. Brakuje wśród pracowników podmiotów ekonomii społecznej wiedzy i umiejętności menedżerskich i marketingowych. Koresponduje to z ogólnym brakiem wiedzy i doświadczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej, ale ważne jest dodanie w tym miejscu, że nie może to ograniczać się do zwykłego przeszkolenia osób odpowiedzialnych za prowadzenie podmiotu ES. Skoro podmioty te często korzystają ze środków publicznych (i póki co, korzystać będą) ekonomicznie racjonalne jest bieżące utrzymywanie kontaktu między nimi a osobami mającymi doświadczenie przede wszystkim w zarządzaniu

przedsiębiorstwami. System informacja – doradztwo oferowany przez niektóre podmioty na początku działalności PES jest niewystarczający. Wsparcie tego rodzaju jest wskazane przez określony czas. Być może szczególnie udanym rozwiązaniem tego problemu, jakim są początkowe, przeradzające się w permanentne, problemy PES z rozkręceniem działalności przedsiębiorczej mogłyby być instytucje wzorowane na inkubatorach przedsiębiorczości akademickiej, gdzie osoby rozpoczynające działalność w zamian za stałą opłatę miesięczną otrzymują bieżącą obsługę prawną i księgową oraz siedzibę dla swojej firmy.

Analizy kontaktów podmiotów sektora ekonomii społecznej wskazują także, że nie korzystają one z realnych zdobyczy wiedzy społeczno – ekonomicznej dla zdobywania środków niezbędnych do zaspokajania potrzeb określonej grupy odbiorców (osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, niewielkie wspólnoty lokalne, beneficjenci podmiotów prowadzących działalność społecznie użyteczną), co powinno odbywać się tak efektywnie, jak jest to możliwe. Wymaga to współpracy z ośrodkami naukowymi, badawczymi.

Brak wiedzy o ekonomii społecznej skutkuje traktowaniem jej jako działalności charytatywnej. Zjawisko to czasem postrzega się przez pryzmat kupowania określonych produktów lub usług nie ze względu na ich realną wartość (łatwo dostępne, tanie, dobrej jakości), ale z powodu idei, jaka za nimi stoi, a więc zwykle okazji wsparcia osób potrzebujących pomocy. Dopóki przedstawiciele i partnerzy podmiotów ekonomii społecznej uznają takie podejście jako swoją kluczową strategię, dopóty nie przestanie ona być zjawiskiem niszowym, skierowanym do niewielkiej i jedynie emocjonalnie zaangażowanej grupy klientów.

Patronat władz

Wskazane tutaj deficyty wynikają z braku dostępu do specjalistycznych usług doradczych, szkoleniowych, coachingu oraz informacji dla podmiotów ekonomii społecznej. Usługi te powinny być realizowane przez podmioty które mają doświadczenie w świadczeniu wsparcia skierowanego do organizacji pozarządowych lub przedsiębiorstw społecznych. Podmioty te powinny ubiegać się o akredytację Marszałka Województwa Łódzkiego, co dałoby gwarancje wysokiego standardu usług, głębokiego zrozumienia tematu i ciągłości realizowanego wsparcia. Dzięki takiemu rozwiązaniu można uniknąć przypadkowości w realizacji takich zadań przez podmioty które nie są dostatecznie przygotowane do wspierania przedsiębiorców społecznych. Wsparcie prowadzone przez akredytowane podmioty powinno być finansowane systemowo, w formie kontraktów wieloletnich. W tym kontekście ciekawą inicjatywą mogłoby być nadawanie statusu przedsiębiorstwa społecznego.

Dotychczasowa promocja ekonomii społecznej kierowana jest do dość wąskiego środowiska osób związanych z NGO i administracją publiczną. Przeciętny mieszkaniec regionu nie ma specjalnych możliwości zgłębienia tematu ES i zaangażowania się w jej rozwój jako jej klient. Osobnym wyzwaniem dla systemu wsparcia ES stanowi problem jak mówić o niej prosto i zachęcająco, rzeczywiście promować jako uzupełnienie dla tradycyjnej gospodarki.

Promocja ekonomii społecznej w regionie.

Celem przybliżenia jej idei mieszkańcom powinna odbywać się przez: organizację kampanii społecznych informujących mieszkańców regionu o znaczeniu ekonomii społecznej dla rozwoju lokalnego, organizację targów ekonomii społecznej w regionie, organizację cyklicznych konferencji czy seminariów dla osób i instytucji zainteresowanych rozwojem ekonomii społecznej. Warto także rozważyć konkurs: Lider Ekonomii Społecznej pod patronatem Marszałka Województwa Łódzkiego. Potrzebna jest także promocja i upowszechnianie form współpracy podmiotów ekonomii społecznej i środowiska przedsiębiorców oraz wykorzystanie ICT w celu sprzedaży i promocji produktów i usług oferowanych przez podmioty ES, przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu organizacji pozarządowych. Dalszych działań wymaga promocja dobrych praktyk z zakresu ekonomii społecznej (broszury, ulotki, publikacje) oraz emisja materiałów edukacyjnych zawierających informacje obowiązujących przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie sektora ekonomii społecznej (broszury, płyty dvd).

Edukacja w zakresie ekonomii społecznej wśród społeczeństwa regionu

Jej realizatorami powinny być placówki edukacyjne, szkoły wyższe, samorząd województwa, samorząd gminny i powiatowy, media lokalne) poprzez włączanie instytucji edukacyjnych w działania o charakterze informacyjnym i promocyjnym na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie łódzkim oraz wprowadzenie elementów kształcenia z zakresu ekonomii społecznej do programów kształcenia szkolnego na poziomie ponad gimnazjalnym i wyższym. Szczęólnego znaczenia nabiera w tym kontekście edukacja regionalna w zakresie wiedzy o problemach społecznych, regionalnej i lokalnej polityki społecznej oraz reklama społeczna przy wykorzystaniu lokalnych i regionalnych środków masowego przekazu.

Strategiczne zarządzanie rozwojem lokalnym ekonomii społecznej

Realizatorami tych działań powinien być samorząd województwa, samorząd lokalny, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa społeczne) poprzez m.in. prowadzenie szkoleń z zakresu strategicznego zarządzania rozwojem lokalnym skierowanych do służb społecznych, organizacji pozarządowych i firm społecznych oraz prowadzenie i aktualizację

diagnoz lokalnych problemów społecznych i kondycji trzeciego sektora podmiotów ekonomii społecznej w gminach i powiatach województwa. Potrzebna jest promocja partycypacyjnych metod planowania rozwoju jednostek samorządu terytorialnego (uwzględnienie organizacji pozarządowych oraz podmiotów ES jako partnerów w programowaniu rozwoju lokalnego) oraz rozwój systemu konsultacji władz lokalnych gmin i powiatów z organizacjami trzeciego sektora.

Aktywizacja społeczności lokalnych

Jej realizatorami powinny być samorządy gminne i powiatowe do tworzenia i rozwoju produktów i usług z wykorzystaniem lokalnego potencjału. Potrzebna jest aktywizacja mieszkańców do tworzenia lokalnych podmiotów ekonomii społecznej jak i wspieranie organizacyjne, np. udostępnienie lokalu i urządzeń biurowych ze strony władz lokalnych ułatwiające rozwój podmiotów aktywnej polityki społecznej w gminach, zwłaszcza na obszarach wiejskich (WTZ, CIS, KIS). Prowadzenie działań z zakresu aktywizacji społecznej i zawodowej osób bezrobotnych, w tym szczególnie kobiet wiejskich, jako szczególnej kategorii bezrobotnych w województwie łódzkim powinny być oparte na bieżącej analizie rynku i dostosowaniu działań do potrzeb rynku szkolenia dla bezrobotnych. W kontekście procesów demograficznych szczególnego znaczenia nabierają działania organizacyjno – informacyjne wspierające podmioty ekonomii społecznej działające w obszarze zaspokajania potrzeb opiekuńczych ludzi starych i niepełnosprawnych. Temu celowi powinny służyć tworzenie i wspieranie inkubatorów podmiotów ekonomii społecznej, jako jednostek wspierających rozwój nowo powstałych podmiotów, świadczących usługi doradcze i szkoleniowe oraz pomoc w budowie partnerstw lokalnych jako mechanizmu rozwoju wielosektorowej polityki społecznej.

Rozwój kompetencji realizatorów i partnerów budowy ekonomii społecznej w regionie

Realizatorami tego działania powinny być samorząd województwa i jego jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, podmioty ES poprzez:

- a. organizacja szkoleń na temat ekonomii społecznej skierowanych do pracowników urzędów i instytucji publicznych, w szczególności: urzędów gmin i miast, ośrodków pomocy społecznej, PCPR, RCPS, starostw powiatowych, urzędów pracy, administracji skarbowej
- b. oferta edukacyjna ukierunkowana na podnoszenie kompetencji profesjonalnych kadr podmiotów ES w formie szkoleń, studiów podyplomowych

- c. organizacja szkoleń skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, jako potencjalnych twórców podmiotów ES, z uwzględnieniem deficytów wiedzy w zakresie ekonomii, zarządzania, rachunkowości, obsługi komputera
- d. wsparcie psychologiczne i doradztwo zawodowe dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (przy wykorzystaniu bezrobotnych *coachów* z regionu, przygotowanych do pracy w ramach zakończonych programów aktywizujących np. Sojusz dla pracy)

Wsparcie instytucjonalne ekonomii społecznej powinno także obejmować dalsze aktualizacje diagnozy problemów społecznych i aktywnej polityki społecznej w regionie łódzkim, monitoring przedsiębiorczości społecznej w regionie oraz opracowanie zestawu wskaźników ewaluacji ekonomii społecznej w regionie. Rozważyć należy utworzenie funduszu pożyczkowego i gwarancyjnego dla podmiotów ekonomii społecznej w regionie łódzkim oraz włączenie narzędzi finansowych dostępnych dla podmiotów ekonomii społecznej do oferty istniejących już w regionie instytucji finansowych.

Priorytetem przy opracowaniu Wieloletniego Planu była jego efektywność z uwzględnieniem racjonalizacji kosztów. Potrzeby finansowe Wieloletniego Planu (w wysokości 136 529 154,00 zł.) określają koszty realizacji poszczególnych działań oraz potrzeby podmiotów zaangażowanych w realizację Wieloletniego Planu. Źródłami finansowania realizacji Wieloletniego Planu działań będą środki pochodzące z wielu źródeł: Samorządu Województwa, samorządów terytorialnych, Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Europejskiego Funduszu Społecznego.

**WIELOLETNI PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU
I UPOWSZECHNIANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ
W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2013 – 2020**

OPIS

CEL GŁÓWNY

Wzmocnienie pozycji i roli ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej w aktywnej integracji społecznej i zawodowej mieszkańców województwa łódzkiego

Cel szczegółowy 1:

Zwiększanie aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców społeczności lokalnej w oparciu o zasady i narzędzia ekonomii społecznej

Priorytet I:

Reintegracja społeczno zawodowa beneficjentów systemu instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy oraz podmiotów ekonomii społecznej

DZIAŁANIE I.1

Włączenie instrumentów ekonomii społecznej do programów aktywizacji społeczno – zawodowej prowadzonej przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe urzędy pracy

Wiele problemów społecznych i gospodarczych ma charakter przekrojowy, dlatego też wymagają podejmowania działań komplementarnych co najmniej ze strony zarówno instytucji pomocy i integracji społecznej, jak i instytucji rynku pracy. W sektorze publicznym widoczne są przyzwyczajenia do działania sektorowego. Potencjał i doświadczenie w obszarze działalności instytucji rynku pracy i pomocy i integracji społecznej są niewątpliwie mocną stroną systemu wsparcia dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, ale niedostateczna współpraca bądź jej brak wpływa na efekty prowadzonych działań. Regulacje prawne zawierające elementy podejścia aktywizującego są rozproszone, a prowadzone działania upowszechniające są często doraźne. Instrumenty aktywizujące adresowane do służb zatrudnienia i służb społecznych nie zaowocowały – jak to ma miejsce w niektórych państwach UE – stworzeniem korpusu tzw. *activation services*. W Polsce, służby zatrudnienia i służby społeczne funkcjonują w znacznej mierze niezależnie od siebie; w każdej z nich dominują odrębne wzory kultury organizacyjnej i pracy z beneficjentami. Niedostateczna wiedza wśród pracowników instytucji integracji społecznej i rynku pracy na temat zakresu działalności i kompetencji, instrumentów i narzędzi wykorzystywanych w pracy z osobą bezrobotną przekłada się na jakość udzielanego wsparcia. Niewykorzystany pozostaje również potencjał sektora pozarządowego działającego lokalnie i regionalnie, realizującego zadania publiczne, ale również szereg działań, które z różnych powodów, są niemożliwe do wykonania przez instytucje samorządowe. Organizacje pozarządowe są doskonałym partnerem uzupełniającym działania instytucji publicznych, a oferta sektora pozarządowego powinna być dopełnieniem komplementarnego

systemu wsparcia dla osób bezrobotnych. Przyczyny bezrobocia nie wynikają jedynie z recesji panującej na rynku pracy,

ale ich podłoże może mieć charakter złożony. Bez odpowiedniej diagnozy i opracowania działań nakierowanych indywidualnie na osobę bezrobotną, w partnerskiej współpracy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, instytucji rynku pracy oraz sektora pozarządowego – wciąż będziemy obserwować nieefektywność w pracy z osobą pozostającą bez zatrudnienia. Rozwiązywanie problemu bezrobocia staje się więc nie tylko kwestią mieszczącą się w problematyce rynku pracy, ale stanowi szeroki konglomerat powiązanych ze sobą obszarów polityki społecznej.

Stymulowanie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i rozwoju międzysektorowego partnerstwa w lokalnej polityce społecznej odgrywa kapitalne znaczenie w pracach administracji samorządowej. Brak jednolitych kierunków działań w obszarze aktywizacji osób pozostających bez zatrudnienia w lokalnych (na poziomie gminy i powiatu) dokumentach o charakterze strategicznym bezpośrednio wpływa na zakres podejmowanych działań. Warunkiem rozwoju ekonomii społecznej jest wprowadzenie spójnych rozwiązań w gminnych i powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych, a także w powiatowych programach promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy.

Budowanie partnerskiego, międzyinstytucjonalnego i międzysektorowego wsparcia dla osób pozostających bez zatrudnienia nie może ograniczać się wyłącznie do tworzenia dokumentów programowych – niezbędna jest tutaj aktywna współpraca, oparta na relacjach partnerskich i zasadzie wzajemności. Narzucony w dokumentach programowych warunek realizacji projektów od współpracy ośrodka pomocy społecznej z powiatowym urzędem pracy jest realizowany, ale w części ogranicza się do zawarcia samego porozumienia. Uczestnicy projektów systemowych ops, którzy zakończyli udział w projekcie, mimo szeregu szkoleń kompetencyjnych i zawodowych, wciąż pozostają bez pracy. Szansą jest włączenie do pracy z beneficjentami projektów systemowych, oprócz powiatowych urzędów pracy, również ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, jak i organizacje pozarządowe. Współpraca wymaga przede wszystkim zidentyfikowania i poznania zasobów, możliwości, zakresu działania i kompetencji poszczególnych instytucji dla rozwoju ekonomii społecznej. W tym celu zasadnym jest ciągle zwiększanie wiedzy wśród pracowników ośrodków pomocy społecznej, publicznych służb zatrudnienia dotyczącej zastosowania zasad i narzędzi ekonomii społecznej.

Ponadto, mając na uwadze potencjał i możliwości organizacji i instytucji działających na rzecz osób pozostających bez zatrudnienia, w tym w szczególności publicznych służb

zatrudnienia, ośrodków pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, ochotniczych hufców pracy i OWES, należy zbudować komplementarny system współdziałania. Każdy z tych podmiotów dysponuje inną ofertą, skierowaną do różnej grupy docelowej, w związku z czym dbając o dostosowanie metod i instrumentów do konkretnego klienta – niezbędna jest ścisła współpraca. Skierowanie osoby bezrobotnej do instytucji oferującej specjalistyczne wsparcie, dostosowane do jej indywidualnych potrzeb wydaje się być kluczowym w procesie aktywizacji społeczno – zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia. Niezbędne jest tutaj określenie roli każdego z partnerów, według jego możliwości i kompetencji. W ramach systemu, zostanie również wypracowany mechanizm współpracy między tymi instytucjami, tak by zapewnić kompleksowość wsparcia, eliminując pozorowanie działań przywracających zdolność zatrudnieniową osób bezrobotnych.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE I.1.1

Wprowadzenie spójnych¹² rozwiązań sprzyjających rozwojowi ekonomii społecznej w gminnych i powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych oraz w powiatowych programach promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego z terenu województwa łódzkiego

PODDZIAŁANIE I.1.2

Zbudowanie i rozwijanie przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe urzędy pracy, we współpracy z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej oraz organizacjami pozarządowymi, komplementarnego systemu współdziałania na rzecz aktywizacji społeczno zawodowej z wykorzystaniem rozwiązań typowych dla ekonomii społecznej, w tym w szczególności wypracowanie i wdrożenie mechanizmów współpracy w zakresie wspierania osób pozostających bez zatrudnienia, zgodnie z ich indywidualnymi potrzebami.

Realizator: powiatowe urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, ochotnicze hufce pracy, organizacje pozarządowe, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

---

¹² Przez spójne rozwiązania należy rozumieć działania ujęte w danym dokumencie strategicznym, odwołujące się do działań innego dokumentu strategicznego, obowiązującego na terytorium, którego dokument dotyczy.

PODDZIAŁANIE I.1.3

Działania edukacyjne dla pracowników ośrodków pomocy społecznej oraz publicznych służb zatrudnienia w zakresie zastosowania zasad i narzędzi ekonomii społecznej:

- w pracy socjalnej z osobami pozostającymi bez zatrudnienia, realizowanej m.in. w oparciu o indywidualne plany działania;
- w środowiskowej pracy socjalnej (tj. w procesie organizowania społeczności lokalnej)

Realizator: powiatowe urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

DZIAŁANIE I.2

Rozwój kompleksowej oferty aktywizujących, specjalistycznych usług społecznych w ramach lokalnej sieci wsparcia społecznego

Zjawisko marginalizacji społecznej i ekskluzji dużych grup społecznych stało się w ostatnich latach jedną z najważniejszych kwestii społecznych. Istotną rolę w ich przewycięzaniu przypisuje się sieciom wsparcia społecznego, dostarczanego przez jednostki, organizacje społeczne i instytucje pomocy społecznej. Działając na poziomie lokalnym – najbliższej beneficjentów – stwarzają możliwości uporania się z sytuacjami kryzysowymi, zwiększają szansę na inkluzję społeczną.¹³ Uwarunkowania lokalne, potrzeby, zasoby i możliwości wyznaczają kierunek działań aktywizujących. Osoby pozostające bez zatrudnienia, szczególnie przez dłuższy okres czasu, nie są przygotowane zarówno merytorycznie, jak i mentalnie, emocjonalnie do aktywnego poszukiwania pracy na otwartym rynku. Podjęcie i utrzymanie przez nich aktywności zawodowej jest procesem, poczynając od motywowania, przez uczenie poszukiwania, podniesienie kompetencji społecznych i dopiero nabycie lub zmiana kwalifikacji zawodowych. Dlatego tak ważnym jest tworzenie na poziomie lokalnym, w środowiskach szczególnie dotkniętych problemem bezrobocia klubów integracji społecznej, klubów pracy oraz centrów integracji społecznej. W ramach prac warsztatowych Zespołu ds. Opracowania Wieloletniego Planu podkreślano konieczność tworzenia KIS na poziomie gminy. Rekomendowano również tworzenie centrów integracji społecznej co najmniej na

---

¹³ M.Gagacka, "Beneficjenci aktywnej polityki rynku pracy" [w:] [w:] M.Grewiński, M.Rymsza (red); „Polityka aktywizacji w Polsce usługi reintegracji w sektorze gospodarki społecznej”, Warszawa 2011, str. 261

poziomie każdego z powiatów, jako kontynuacji procesu aktywizacji uczestników klubów pracy i klubów integracji społecznej.

Znaczna część prac wszystkich zespołów i grup roboczych została poświęcona aktywizacji społeczno – zawodowej osób niepełnosprawnych. Osoba niepełnosprawna, mając takie same potrzeby, jak osoba sprawna, napotyka na szereg barier w życiu codziennym. Ich ograniczenie jest możliwe dzięki procesom rehabilitacji. Przyjmuje się, iż istnieją cztery podstawowe procesy: leczniczy, psychologiczny, społeczny i zawodowy.¹⁴ Szczególną rolę przypisano tutaj warsztatom terapii zajęciowej. Warsztat jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia i stanowi część większej struktury organizacyjnej wyposażonej w osobowość prawną lub posiadającej zdolność do czynności prawnych, takich jak fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty. Celem warsztatu jest aktywne wspomaganie procesu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, a także stworzenie osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacji tych celów służy stosowanie technik terapii zajęciowej zmierzających do usamodzielnienia uczestników, poprzez wyposażenie ich w umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także rozwijania psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.¹⁵ Warsztat terapii zajęciowej powinien więc być z założenia początkiem drogi do usamodzielnienia osoby niepełnosprawnej. Niestety, brakuje kontynuacji działań. Szansą dla uczestników WTZ na aktywizację społeczną i zawodową jest nawiązanie przez warsztaty terapii zajęciowej współpracy z zakładami aktywności zawodowej, zakładami pracy chronionej, organizacjami pozarządowymi oraz środowiskiem biznesu w celu dostosowania proponowanych zajęć i warsztatów do potrzeb potencjalnych pracodawców dla osób niepełnosprawnych. W ramach prac Zespołu ds. Wieloletniego Planu podkreślono, w procesie aktywizacji zawodowej, istotną rolę ZAZ'ów. Celem funkcjonowania każdego zakładu aktywności zawodowej jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego i umiarkowanego stopnia niepełnosprawności poprzez prowadzenie rehabilitacji zawodowej i społecznej, przygotowywanie ich do samodzielnego i niezależnego życia

---

¹⁴ K.Kietlińska, tamże str. 142

¹⁵ <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/rehabilitacja-spooleczna/warsztaty-terapii-zajeciowej/>

adekwatnego do ich możliwości psychomotorycznych oraz znalezienie odpowiedniego zatrudnienia poza zakładem. W województwie łódzkim funkcjonuje (na dzień przygotowania niniejszego dokumentu) jeden zakład aktywności zawodowej prowadzony przez Caritas Archidiecezji Łódzkiej. Zgodnie z rekomendacją zespołów opracowujących Wieloletni Plan, niezbędnym jest funkcjonowanie co najmniej po jednym zakładzie aktywności zawodowej w każdym subregionie województwa.

Potencjalnymi pracodawcami dla osób niepełnosprawnych mogą być, poza środowiskiem biznesu, również podmioty ekonomii społecznej od zakładów aktywności zawodowej począwszy, poprzez spółdzielnie socjalne, fundacje i stowarzyszenia (prowadzące odpłatną działalność statutową lub działalność gospodarczą), organizacje kościołów i związków wyznaniowych, na spółkach prawa handlowego (nie działających dla osiągnięcia zysku) skończywszy. Ważną grupę wśród nich stanowią organizacje pozarządowe, ale wówczas gdy prowadzi działalność gospodarczą lub odpłatną działalność statutową. Główną przeszkodą jest tu brak środków na rozwój działalności gospodarczej oraz obawy przed wszelkiego rodzaju zobowiązaniami formalno – prawnymi związanymi z tego typu działaniami, spowodowane przede wszystkim brakiem wiedzy i kompetencji kadry zarządzającej organizacjami w tym przedmiocie. Funkcjonowanie jako podmiot ekonomii społecznej implikuje wiele wyzwań organizacyjnych – podjęcie działalności gospodarczej wyzwała problemy, które nie pojawiły się do tej pory w historii aktywności organizacji.¹⁶ Proces rozwoju i ekonomizacji działalności podmiotów ekonomii społecznej jest niezwykle ważny w kontekście rozwoju ekonomii społecznej w województwie, ale co trzeba wyraźnie podkreślić – jest procesem długotrwałym, wymagającym wsparcia ze strony podmiotów zewnętrznych. Jedną z najważniejszych funkcji zarządzania w perspektywie prowadzenia działalności gospodarczej jest planowanie działalności organizacji z uwzględnieniem strategii biznesowej, zwłaszcza przedmiotu działalności, analizy potrzeb klientów i znajomości środowiska lokalnego.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE I.2.1

Inicjowanie powstawania CIS, KIS, klubów pracy w środowiskach szczególnie dotkniętych problemem bezrobocia

---

¹⁶ E. Bogacz – Wojtanowska „Problemy organizacji pozarządowych przekształcających się w podmioty ekonomii społecznej, [w:] *Ekonomia społeczna* półrocznik, nr 1/2012 (4), str. 33

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

PODDZIAŁANIE I.2.2

Prowadzenie działań na rzecz zwiększania aktywności zawodowej wśród osób niepełnosprawnych poprzez tworzenie ZAZ, ekonomizację organizacji pozarządowych, współpracę ze środowiskiem biznesu

Realizator: samorząd województwa organizacje pozarządowe, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PODDZIAŁANIE I.2.3

Działania edukacyjne na rzecz zwiększenia świadomości w zakresie potrzeb i możliwości aktywizacji zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym wśród ich otoczenia¹⁷ poprzez:

- Organizację szkoleń, seminariów, konferencji
- Organizację kampanii promocyjno - informacyjnych
- Publikacje

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe, zakłady aktywności zawodowej, środowiska naukowe

PODDZIAŁANIE I.2.4

Wypracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu wsparcia w zakresie aktywizacji społeczno zawodowej osób niepełnosprawnych poprzez nawiązanie i rozwój współpracy WTZ oraz między innymi ZAZ, organizacji pozarządowych i środowiska biznesu w zakresie możliwości zatrudnienia

---

¹⁷ Przez otoczenie należy rozumieć rodzinę, opiekunów formalnych i nieformalnych, oświatę, środowisko medyczne

Realizator: organy prowadzące warsztaty terapii zajęciowej, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, zakłady aktywności zawodowej, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, zakłady pracy chronionej, środowisko biznesu

PODDZIAŁANIE I.2.5

Rozwijanie i ekonomizacja działalności podmiotów ekonomii społecznej

Realizator: podmioty ekonomii społecznej, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 1:

Zwiększanie aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców społeczności lokalnej w oparciu o zasady i narzędzia ekonomii społecznej

Priorytet II:

Efektywność ekonomiczna podmiotów ekonomii społecznej

DZIAŁANIE II.1

Podnoszenie kompetencji kadry zarządzającej i pracowników oraz przyszłych pracowników PES

Efektywność ekonomiczna podmiotów ekonomii społecznej jest uzależniona przede wszystkim od kompetencji ich kadry zarządzającej i pracowników. Już na etapie początkowym, to znaczy wówczas gdy mówimy o potencjalnych pracownikach podmiotów ekonomii społecznej, powinien funkcjonować system profesjonalnych usług wspierających, nakierowanych na rozwój ich kompetencji zawodowych. Chodzi tu przede wszystkim o wszelkie tego typu usługi świadczone przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, powiatowe urzędy pracy, ochotnicze hufce pracy, czy chociażby, w ramach obecnie realizowanych projektów systemowych, ośrodki pomocy społecznej. Równie ważnym jest podejmowanie działań ukierunkowanych na podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadry zarządzającej i pracowników podmiotów ekonomii społecznej. Działania rozwojowe powinny być opracowane na podstawie porównania posiadanego przez pracowników profilu kompetencji z profilem pożądanym (obecnie i w przyszłości). Różnica między tymi profilami, to luka kompetencyjna, która wymaga podjęcia działań interwencyjnych. Metody rozwoju pracowników można ogólnie podzielić na indywidualne i grupowe. Do indywidualnych

można zaliczyć specjalistyczny instruktaż oraz mentoring i coaching, a wśród grupowych najczęściej stosowaną metodą są szkolenia. Proces rozwoju powinien być dostosowany do możliwości i potrzeb zarówno pracownika, jak i organizacji.¹⁸

Zasoby ludzkie w organizacji mają ogromne znaczenie dla jej rozwoju. Zdobyta wiedza i doświadczenie przekładają się następnie na większe możliwości działalności podmiotu ekonomicznej. Wiedza związana z ryzykiem w zarządzaniu powoduje mniejsze obawy dla jego podejmowania. Nie mniejsze znaczenie w działalności każdego podmiotu, poza kompetencjami, mają relacje wewnętrzne w organizacji. Partnerstwo i zaufanie w zespole wpływają bezpośrednio na satysfakcję pracowników, a zadowolony pracownik chętniej angażuje się w pracę i współdziała z innymi oraz jest bardziej efektywny. W podmiotach, w których relacje partnerskie mają podstawowe znaczenie ze względu na równy status wszystkich pracowników, gdzie nie zachodzą zależności związane z podległością służbową, często powstają na tym tle konflikty, które niekiedy decydują o zakończeniu prowadzenia działalności. Stąd równie duży nacisk, jak na podnoszenie kwalifikacji zawodowych, trzeba położyć na kwestie budowania zespołu czy też zarządzania personelem.

Dobrze wykwalifikowany pracownik, zmotywowany do pracy, mający satysfakcję z jej wykonywania jest kluczem do sukcesu każdej organizacji, wpływa na sprawne zarządzanie, a także pozwala na skuteczną realizację zadań. Niezbędne jest zatem wspieranie organizacji, poprzez kursy, szkolenia, studia podyplomowe oraz coaching i mentoring.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE II.1.1

Działania na rzecz zwiększenia dostępności systemu profesjonalnych usług wspierających rozwój kompetencji zawodowych potencjalnych przyszłych pracowników PES m.in. poprzez:

- Pośrednictwo pracy i/lub poradnictwo zawodowe
- Staże/praktyki zawodowe
- Szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych
- Szkolenia dotyczące zwiększania kompetencji społecznych i zawodowych.

---

¹⁸ A. Poczowski, U. Pauli „Zarządzanie personelem”;[w:] „Wokół ekonomii społecznej”, tamże str. 279

Realizator: kluby integracji społecznej, centra integracji społecznej, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe, powiatowe urzędy pracy

PODDZIAŁANIE II.1.2

Działania edukacyjne w zakresie zwiększenia kompetencji menadżerskich i zarządczych pracowników i kadry zarządzającej PES m.in. poprzez:

- Kursy, szkolenia oraz studia podyplomowe
- Staże i mentoring, coaching

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE II.1.3

Działania edukacyjne na rzecz zwiększenia kompetencji zawodowych i społecznych wśród pracowników PES m.in. poprzez:

- Kursy i szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych
- Szkolenia w zakresie budowania zespołu i pracy w zespole
- Staże, mentoring, coaching

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE II.2.1

Działania wspierające budowę i rozwój specjalistycznych usług marketingowych dla PES związanych bezpośrednio z projektowaniem, tworzeniem i promocją produktów i usług:

- Badania rynku
- Wypracowanie i wdrażanie standardów obsługi klienta przez PES
- Nawiązanie i rozwój współpracy ze specjalistami w zakresie projektowania produktów i usług
- Projektowanie graficzne

- Inne, wynikające ze specyficznych potrzeb PES

Realizator: ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 2:

Spójny system instytucji wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim

Priorytet III:

Dostęp do profesjonalnych usług wspierających PES

DZIAŁANIE III.1

Stworzenie sieci współpracy OWES.

Rozwój ekonomii społecznej jest uzależniony przede wszystkim od stworzenia trwałej i kompetentnej infrastruktury wsparcia. Wypracowaniem tej części Planu zajęło się, z własnej inicjatywy, pięć ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, realizujących obecnie, na terenie województwa łódzkiego, projekty w ramach Poddziałania 7.2.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Zasadniczą kwestią okazało się ustalenie, w jaki sposób powinny funkcjonować ośrodki ekonomii społecznej w przyszłości, żeby zapewnić kompleksowe wsparcie różnym grupom odbiorców. Analiza dotychczasowych doświadczeń oraz założenia na przyszłość (akredytacje), pokazały, iż najlepszym rozwiązaniem będzie sprofilowanie działalności OWES, tak by mógł on skupić się na konkretnych grupach docelowych, oferując im kompleksowe wsparcie. Wyodrębniono sześć profili, które zdaniem członków grupy roboczej OWES, uwzględnia wszystkie typy odbiorców z punktu widzenia możliwości udzielania wsparcia:

1) Odbiorcy instytucjonalni:

- a) Jednostki samorządu terytorialnego
- b) Organizacje pozarządowe
- c) Grupy nieformalne (wymagające wsparcia formalno – prawnego)
- d) Podmioty ekonomii społecznej, w tym CIS, KIS, ZAZ, WTZ

- W ramach wsparcia tej grupy odbiorców, uwzględniano takie działania jak partnerstwa międzyinstytucjonalne i międzysektorowe z udziałem jednostek samorządu terytorialnego, tworzenie spółdzielni socjalnych z udziałem jednostek samorządu terytorialnego, udzielanie zamówień z wykorzystaniem klauzul

społecznych, zlecenie zadań organizacjom pozarządowym, działania wspierające rozwój organizacji pozarządowych, w tym ekonomizacja NGO's, tworzenie spółdzielni socjalnych z udziałem organizacji pozarządowych, wsparcie działań związanych z usankcjonowaniem działalności podmiotów i grup nieformalnych, działania szkoleniowe i doradcze związane z działalnością podmiotów ekonomii społecznej, tworzenie podmiotów ekonomii społecznej

- 2) Niepełnosprawni, dla których niepełnosprawność nie jest istotną barierą w podjęciu lub podtrzymaniu aktywności zawodowej.
  - wszystkie działania związane z aktywizacją społeczno – zawodową osób niepełnosprawnych, pozyskiwanie środków finansowych na działalność z różnych źródeł, tworzenie podmiotów ekonomii społecznej;
- 3) Organizacje pozarządowe i jednostki organizacyjne pomocy społecznej, prowadzące działania na rzecz aktywizacji grup znajdujących się w szczególnym położeniu, spośród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. osoby uzależnione, bezdomne, niepełnosprawne, dla których niepełnosprawność jest istotną barierą w podjęciu aktywności zawodowej)
  - Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej nie są przygotowane do pracy z grupami osób szczególnego ryzyka. Grupa robocza OWES wskazała na szczególne uwarunkowania związane z tworzeniem podmiotów ekonomii społecznej w tej grupie osób. Wypracowano rozwiązanie, w ramach którego ośrodki wsparcia ekonomii społecznej będą udzielać wsparcia szkoleniowego i doradczego w zakresie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej udziałem grup szczególnego ryzyka przez organizacje pozarządowe i jednostki organizacyjne pomocy społecznej, partnerstwo międzyinstytucjonalne. Ponadto, organizacje pozarządowe będą mogły uzyskać również wsparcie w zakresie rozwijania swojej działalności w kierunku pracy z osobami z grup szczególnego ryzyka.
- 4) Osoby indywidualne, posiadające odpowiednie doświadczenie i kwalifikacje zawodowe, dla których motywacją jest działalność w obszarze ekonomii społecznej
  - tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, w tym tworzenie i rozwijanie działalności spółdzielni socjalnych;
- 5) Grupy nieformalne, realizujące idee ekonomii społecznej
  - reaktywowanie i aktywizacja działalności grup nieformalnych w zakresie szeroko rozumianej ekonomii społecznej
- 6) Biznes i jego otoczenie

- działania wspierające partnerską współpracę pomiędzy środowiskiem biznesu a podmiotami ekonomii społecznej.

W ramach prac grupy roboczej OWES wypracowano model sieci OWES dla województwa łódzkiego, w którym funkcjonują cztery ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, prowadzące działania wspierające dla co najmniej trzech profili odbiorców każdy. Założono również, iż każdy z OWES będzie prowadził na terenie województwa łódzkiego co najmniej 4 biura lokalne (każde biuro w innym powiecie), tak by sieć objęła całe województwo. Istotnym jest, iż biura byłyby użyczane na zasadzie wzajemności, bez konieczności dokonywania jakichkolwiek rozliczeń finansowych, tzn., jeżeli jeden z OWES'ów będzie organizował szkolenie na terenie powiatu, w którym biuro lokalne ma inny OWES, to zostanie mu nieodpłatnie udostępnione zaplecze infrastrukturalne. Rekomendowano również włączenie do tworzenia lokalnych biur OWES oraz lokalnych inkubatorów ekonomii społecznej jednostek samorządu terytorialnego, które mogłyby np. użyczać lokali dla potrzeb utworzenia biura oraz partycypować w kosztach jego utrzymania. Zwracano uwagę na konieczność zaangażowania, na zasadzie współodpowiedzialności, jednostek samorządu terytorialnego za tworzenie infrastruktury wsparcia dla rozwoju ekonomii społecznej.

Działalność sieci OWES wymaga koordynacji, między innymi poprzez określenie zasad współpracy i świadczenia usług wzajemnych. Ponadto, niezwykle ważne jest, aby ośrodki wsparcia ekonomii społecznej prowadziły wspólne działania promocyjne, wypracowywały wspólną markę, poprzez wspólną stronę internetową, wspólną bazę usług, wspólną identyfikację wizualną oraz ujednoczenie materiałów szkoleniowych, edukacyjnych i informacyjnych.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE III.1.1

Działania na rzecz zorganizowania i zapewnienia warunków do prowadzenia działalności 4 ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w ramach co najmniej 3 profili specjalizacji (grup odbiorców) spośród następujących:

- 1) Odbiorcy instytucjonalni:
  - e) Jednostki samorządu terytorialnego
  - f) Organizacje pozarządowe
  - g) Grupy nieformalne (wymagające wsparcia formalno – prawnego)
  - h) Podmioty ekonomii społecznej, w tym CIS, KIS, ZAZ, WTZ

- 2) Niepełnosprawni, dla których niepełnosprawność nie jest istotną barierą w podjęciu lub podtrzymaniu aktywności zawodowej.
- 3) Organizacje pozarządowe i jednostki organizacyjne pomocy społecznej, prowadzące działania na rzecz aktywizacji grup znajdujących się w szczególnym położeniu, spośród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. osoby uzależnione, bezdomne, niepełnosprawne, dla których niepełnosprawność jest istotną barierą w podjęciu aktywności zawodowej)
- 4) Osoby indywidualne, posiadające odpowiednie doświadczenie i kwalifikacje zawodowe, dla których motywacją jest działalność w obszarze ekonomii społecznej
- 5) Grupy nieformalne, realizujące idee ekonomii społecznej
- 6) Biznes i jego otoczenie

Realizator: Samorząd Województwa, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

PODDZIAŁANIE III.1.2

Koordynacja usług OWES, w tym w szczególności:

- Określenie zasad współpracy i świadczenia usług wzajemnych OWES w formie porozumienia
- Badanie ewaluacyjne efektywności wsparcia
- Cykliczne spotkania sieci

Realizator: ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE III.1.3

Promocja sieci OWES, m.in. poprzez:

- Utworzenie i realizację rocznego planu usług na rzecz PES
- Utworzenie i realizację rocznego planu promocji usług OWES
- Wspólną stronę internetową
- Wspólną bazę usług
- Wspólną identyfikację wizualną
- Ujednoczenie materiałów szkoleniowych, edukacyjnych i informacyjnych
- Koordynację działań związanych z budowaniem relacji z mediami

Realizator: ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

DZIAŁANIE III.2

Rozwój usług OWES

Profesjonalizacja usług świadczonych przez OWES wymaga nieustannego podnoszenia kwalifikacji i kompetencji przez pracowników ośrodków wsparcia ekonomii społecznej poprzez specjalistyczne kursy i szkolenia, studia podyplomowe. Zakłada się, iż dzięki takim działaniom OWES'y, przynajmniej w części, uniezależnią się od korzystania z usług doradców i ekspertów zewnętrznych, co również wpłynie na obniżenie kosztów funkcjonowania OWES.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE III.2.1

Wspieranie rozwoju i zwiększenie dostępności elastycznych i zindywidualizowanych usług OWES, w tym w szczególności:

- Usługi coachingowe
- Usługi specjalistyczne (np. prawne, księgowość)
- Wydawnictwo materiałów specjalistycznych dla potrzeb prowadzonych szkoleń (pakiet podstawowej wiedzy dotyczącej przedsiębiorczości społecznej)

Realizator: ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE III.2.2

Działania edukacyjne na rzecz zwiększenia kompetencji pracowników OWES w zakresie świadczonych usług w ramach OWES (w tym w szczególności: projektowania i promocji usług świadczonych przez OWES, prawa, ekonomii i finansów, marketingu, tworzenia biznesplanów dla PES) m.in. poprzez:

- specjalistyczne szkolenia i kursy
- studia podyplomowe

Realizator: ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE III.2.3

Wsparcie w zakresie tworzenia i zapewnienia infrastruktury dla funkcjonowania sieci lokalnych inkubatorów ekonomii społecznej

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe

Cel szczegółowy 2:

Spójny system instytucji wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim

Priorytet IV:

Stworzenie systemu wsparcia finansowego dla PES

DZIAŁANIE IV. 1

Działania na rzecz tworzenia, promocji i upowszechniania mechanizmów finansowych dla tworzenia PES

Aby ekonomia społeczna mogła się rozwijać i stanowić ważny segment nowoczesnej gospodarki, jej podmioty muszą mieć zdolność inwestowania. To jednak jest możliwe, kiedy mają dostęp do kapitału. Przy czym, w przypadku takich podmiotów, nie może to być kapitał pochodzący od właścicieli zorientowanych na krótkookresowy zysk. Kapitalizacja podmiotów ekonomii społecznej na czysto rynkowych zasadach w większej skali się nie powiedzie. Tutaj potrzebny jest kapitał, uruchamiany z myślą o długookresowych oraz niekoniecznie bezpośrednich i czysto finansowych korzyściach, a raczej wynikających pośrednio z wyższej aktywności gospodarczej danej społeczności. Teza ta nie oznacza, że podmioty ekonomii społecznej mają być systematycznie dotowane, czy subsydiowane ze środków publicznych. Przeciwnie, aby efektywnie móc inwestować zasadniczo mają one korzystać z instrumentów dłużnych, ale dopasowanych do horyzontu prowadzonej przez nie działalności. Niezbędne są tu szczególne rozwiązania instytucjonalne w postaci funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, które będą mogły stosować specyficzne instrumenty wyceny aktywów i ubezpieczenia ryzyka, tak aby koszt pozyskania kapitału przez przedsiębiorstwa społeczne nie stanowił dla nich bariery ekonomicznej nie do przebycia.¹⁹Zewnętrzne zasilanie kapitałowe systemu instytucji wspierających pozyskiwanie

---

¹⁹ J. Hausner „Ekonomia społeczna a państwo”, [w:]M.Frączek,J.Hausner,S.Mazur, tamże str. 120-121

przez podmioty ekonomii społecznej środków dłużnych na finansowanie swojej działalności jest warunkiem koniecznym jego powstania. W przeciwnym przypadku, tworzenie instytucji świadczących tego typu usługi dla przedsiębiorstw społecznych będzie miało charakter incydentalny, „spadochronowy” i ograniczony w czasie możliwością samodzielnego ich funkcjonowania, nie mówiąc już o ich rozwoju.²⁰

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE IV.1.1

Działania dotyczące powołania funduszu grantowego na rzecz tworzenia PES

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE IV.1.2

Działania promocyjne w zakresie upowszechniania informacji o funduszach pożyczkowych na rzecz tworzenia PES

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, regionalne ośrodki europejskiego funduszu społecznego, organizacje pozarządowe, dysponenci środków

PODDZIAŁANIE IV.1.3

Utworzenie i realizacja rocznego planu finansowego dla regionu (w systemie powiatów) w zakresie udzielania dotacji na utworzenie PES

Realizator: ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, powiatowe urzędy pracy, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

---

²⁰ Herbst I., „Finansowanie podmiotów ekonomii społecznej w Polsce” [w:] [w:]Ekonomia społeczna półrocznik, nr 1/2012 (4), str. 13

DZIAŁANIE IV.2

Działania na rzecz tworzenia zwrotnych i bezzwrotnych mechanizmów finansowych dla rozwoju PES

Warte zwrócenia uwagi, w kontekście możliwości uruchomienia mechanizmów finansowych dla podmiotów ekonomii społecznej w województwie łódzkim, są uruchamiane lub działające już na obszarze kraju inicjatywy pożyczkowo - poręczeniowe:

- 1) Uruchomienie pilotażowego projektu systemowego wsparcia dostępu do środków pożyczkowych w ramach POKL
- 2) Małopolski Fundusz Ekonomii Społecznej
- 3) Lokalne fundusze pożyczkowo – doręczeniowe, np. Kujawsko – Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o.

Pilotażowy Program Finansowania Podmiotów Ekonomii Społecznej ma na celu zapewnienie podmiotom ekonomii społecznej dostępu do preferencyjnych pożyczek, udzielanych w ramach Projektu Systemowego „Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej”, realizowanego w zakresie Działania 1.4 PO KL. Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) pełni rolę Beneficjenta Systemowego w Projekcie w oparciu o Umowę o Dofinansowanie zawartą 19 lipca 2012 r. z Ministrem Pracy i Polityki Społecznej, które pełni funkcję Instytucji Pośredniczącej (IP) odpowiedzialnej za wdrożenie, monitorowanie i rozliczenie Projektu. Minister Pracy i Polityki Społecznej powierzył BGK, jako instytucji odpowiedzialnej za realizację Projektu, środki finansowe na utworzenie Funduszu Powierniczego. Środki te trafiają następnie do Pośredników Finansowych wybieranych przez BGK w trybie przetargu nieograniczonego. Rolą Pośredników Finansowych będzie udzielanie PES pożyczek, oraz świadczenie usług doradztwa. Pośrednicy Finansowi odpowiedzialni też będą za monitorowanie prawidłowości wykorzystania pożyczek, terminowość spłat i ewentualną windykację pożyczek niespłaconych. Pilotażowa formuła Projektu ma na celu przede wszystkim przygotowanie instytucji biorących udział w dystrybucji środków europejskich, do obsługi zwrotnych form wsparcia po roku 2014. Zgodnie z założeniami nowego okresu programowania budżetu Unii Europejskiej, instrumenty inżynierii finansowej będą szerzej stosowane w ramach programów operacyjnych. Projekt systemowy realizowany będzie na obszarze całego kraju, który został formalnie podzielony na 5 makroregionów:

- 1) kujawsko-pomorskie, łódzkie, mazowieckie
- 2) lubelskie, podkarpackie, podlaskie
- 3) dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie, opolskie

4) pomorskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie

5) małopolskie, śląskie, świętokrzyskie

BGK dokona wyboru Pośredników Finansowych w trybie przetargu nieograniczonego, przeprowadzonego w drodze ustawy Prawo zamówień publicznych. Pośrednicy Finansowi zostaną wyłonieni spośród podmiotów wymienionych w § 2 pkt 3a Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 20 października 2011 r. w sprawie udzielania pomocy publicznej w ramach PO KL (w szczególności: funduszy pożyczkowych, banków, banków spółdzielczych i innych instytucji świadczących usługi finansowe).²¹

W województwie łódzkim brakuje jakichkolwiek form pożyczkowo – doręczeniowych, które umożliwiłyby czy to powstawanie podmiotów ekonomii społecznej (tzw. start up), czy też ich rozwój. Istniejące obecnie mechanizmy dotowania tworzenia podmiotów ekonomii społecznej ograniczają się wyłącznie do spółdzielni socjalnych, podczas gdy możliwości dla rozwoju ekonomii społecznej jest znacznie więcej. Jednocześnie, w trakcie prac Zespołu, zwracano uwagę również na negatywne skutki udzielanych dotacji. Podkreślano ogromny nakład pracy potrzebny do uruchomienia lub ekonomizacji podmiotu ekonomii społecznej, przy jednoczesnym braku możliwości egzekwowania kontynuowania jego działalności. Zwrotne mechanizmy finansowe nakładają określone zobowiązania, co zwiększa szanse na utrzymanie funkcjonowania PES, które z nich skorzystają. Nie negowano równocześnie potrzeby utworzenia funduszu grantowego, ale w dość ograniczonym zakresie. Członkowie Zespołu wskazywali na większe możliwości oddziaływania, poprzez fundusz pożyczkowo – gwarancyjny, który umożliwiłby zaspokajanie potrzeb PES w zakresie bieżącej działalności, przede wszystkim w zakresie poręczeń, wadiumów, czy też kredytowania realizacji projektów. W trakcie prowadzonych konsultacji społecznych zwrócono uwagę na istniejące już w województwie mechanizmy pożyczkowe dla przedsiębiorców, które jednak z powodów formalnych są niedostępne dla przedsiębiorców społecznych. Zwrócono uwagę na potrzebę ich dostosowania, przede wszystkim ze względu na wymagane mechanizmy poręczeniowe, do potrzeb podmiotów ekonomii społecznej.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE IV.2.1

Działania związane z powołaniem funduszu pożyczkowo – gwarancyjnego

---

²¹ <http://www.bgk.com.pl/pozyczki-dla-pomiotow-ekonomii-spoecznej/pilotazowy-program-finansowania-podmiotow-ekonomii-spoecznej-pes>

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego, dysponenci środków, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE IV.2.2

Wspieranie działań związanych z uruchomieniem dla PES przyjaznych mechanizmów kredytowych w funduszach pożyczkowych działających w regionie

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego, dysponenci środków, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE IV.2.3

Działania na rzecz powołania funduszu grantowego na rzecz rozwoju PES (dotacje na rozwój działalności gospodarczej w ngo, spółdzielniach socjalnych, spółkach prawa handlowego non-profit)

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego, dysponenci środków, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 2:

Spójny system instytucji wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim

Priorytet V:

Włączenie tematyki ES w politykę rozwoju województwa i stała koordynacja jej rozwoju

DZIAŁANIE V.1.

Koordynacja i zwiększenie jakości działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie

Warunkiem rozwoju ekonomii społecznej w województwie jest zaangażowanie w realizację proponowanych działań przez wszystkie instytucje, jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe oraz podmioty ekonomii społecznej. Wymaga to zbudowania spójnego systemu wspierania rozwoju ekonomii społecznej oraz koordynację realizacji działań, tak by wypracować sprawny system komunikacji i współpracy

opartej przede wszystkim na zaufaniu i dążeniu do osiągnięcia wspólnego celu. W ramach prac Zespołu rekomendowano, aby koordynację realizacji Wieloletniego Planu powierzyć Regionalnemu Centrum Polityki Społecznej w Łodzi – wojewódzkiej samorządowej jednostce organizacyjnej, jako że Plan powstał w ramach realizowanego przez RCPS projektu systemowego „Wsparcie i podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadr pomocy i integracji społecznej” – Poddziałanie 7.1.3 POKL oraz szereg działań, aż do końca 2014 r. będzie realizowanych w ramach tego projektu. Uznano, iż takie działanie będzie uzasadnione ekonomicznie, a także organizacyjnie z racji mechanizmów współpracy wypracowanych już na etapie budowania Wieloletniego Planu. W ramach koordynacji, niezbędne jest podjęcie działań związanych z powołaniem Rady Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim (złożonej m.in. z przedstawicieli PES, OWES, sektora biznesu, instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, środowiska naukowego oraz jednostek samorządu terytorialnego) oraz organizowanie, co najmniej raz w roku, Regionalnego Forum Ekonomii Społecznej w celu wypracowania kierunków rozwoju i rekomendacji dla ekonomii społecznej (PES, OWES, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe). Założenie jest takie, iż Wieloletni Plan określa pewne kierunki działań związane z rozwojem ekonomii społecznej w województwie, natomiast ich konkretyzacja będzie następowała poprzez działania podmiotów i instytucji zaangażowanych w jego realizację. Powodzenie jest uzależnione od możliwości wpływania na zakres i kształt działań przez ich realizatorów (proces partycypacji). Dlatego tak ważne jest również włączanie tematyki ekonomii społecznej do wszystkich ciał konsultacyjnych działających w województwie, na różnym szczeblu samorządowym. Ideą jest zainteresowanie tematyką ES możliwie jak największej rzeszy odbiorców i aktorów potencjalnie mających wpływ na rozwój ekonomii społecznej w województwie.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE V.1.1

Wypracowanie mechanizmów współpracy pomiędzy RCPS, jako jednostką koordynującą a instytucjami administracji publicznej dysponującymi środkami publicznymi umożliwiającymi finansowanie lub dofinansowanie działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie

Realizator: ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, powiatowe urzędy pracy, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

PODDZIAŁANIE V.1.2

Powołanie Rady Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim (złożonej m.in. z przedstawicieli PES, OWES, sektora biznesu, instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, środowiska naukowego oraz jednostek samorządu terytorialnego)

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, środowisko naukowe, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej, biznes prywatny

PODDZIAŁANIE V.1.3

Organizowanie, co najmniej raz w roku, Regionalnego Forum Ekonomii Społecznej w celu wypracowania kierunków rozwoju i rekomendacji dla ekonomii społecznej (PES, OWES, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe)

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE V.1.4

Włączanie tematyki ekonomii społecznej do ciał konsultacyjnych działających w województwie (w tym w szczególności: komitety sterujące, komitety monitorujące, konwenty, rady)

Realizator: podmioty odpowiedzialne za powołanie ciał konsultacyjnych

DZIAŁANIE V.2

Inicjowanie zmian sprzyjających spójności działań w zakresie ekonomii społecznej w regionie

Prowadzenie wszelkich działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie wiąże się nie tylko prowadzeniem prac wprowadzających nowe rozwiązania, koordynacją na terenie regionu, ale też wzrostem wiedzy z zakresu ekonomii społecznej wśród instytucji, które mogą wspierać powstawanie i rozwój podmiotów ekonomii społecznej. Jednakże zainteresowanie jest uzależnione przede wszystkim od znajomości tematu, posiadanej w tym zakresie wiedzy. Niezbędne są tutaj wszelkie działania edukacyjne, skierowane głównie do pracowników

administracji publicznej, mających największy wpływ na możliwości rozwoju ekonomii społecznej poprzez chociażby stosowanie tzw. klauzul społecznych w procedurze udzielania zamówień publicznych, czy też powierzanie lub zlecenie realizacji zadań publicznych w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Niemniej ważnym jest zrozumienie idei spółdzielczości socjalnej, zasad tworzenia spółdzielni socjalnych i ich funkcjonowania, możliwości jakie daje lokalnej społeczności utworzenie spółdzielni socjalnej przy udziale jednostki samorządu terytorialnego. Duży nacisk należy położyć na organizację szkoleń i seminariów dla administracji publicznej, dotyczących szeroko rozumianej ekonomii społecznej, ale również upowszechnianie tzw. dobrych praktyk związanych z realizacją konkretnych działań na rzecz ekonomii społecznej przez jednostki samorządu terytorialnego. W ramach koordynacji Wieloletniego Planu, w związku z obowiązkiem wynikającym z Wytycznych Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi będzie prowadziło monitoring podejmowanych działań oraz sprawozdawało Sejmikowi Województwa Łódzkiego postępy w ich realizacji. Niezależnie od powyższego, dwukrotnie, w okresie realizacji Wieloletniego Planu, przeprowadzona zostanie przez podmiot zewnętrzny (niezaangażowany w realizację Wieloletniego Planu) jego ewaluacja.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE V.2.1

Działania edukacyjne na rzecz zwiększenia kompetencji kadr administracji publicznej w zakresie:

- zlecenia lub powierzania zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
- ustawy Prawo zamówień publicznych, w tym w szczególności stosowania „klauzul społecznych” w procesie udzielania zamówień publicznych
- partnerstwa publiczno – społecznego
- tworzenia podmiotów ekonomii społecznej, w tym w szczególności samorządowych spółdzielni socjalnych oraz spółdzielni socjalnych osób prawnych

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE V.2.2

Działania na rzecz zwiększenia roli ekonomii społecznej dla rozwoju lokalnej społeczności, m.in. poprzez:

- uwzględnianie w dokumentach programowych jednostek samorządu terytorialnego problematyki ekonomii społecznej
- uwzględnienie w rocznych lub wieloletnich programach współpracy z organizacjami pozarządowymi możliwości zlecania zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej
- tworzenie na poziomie gmin i powiatów ciał społecznych (zespołów, rad, grup) ds. wypracowywania opinii, stanowisk w kwestiach istotnych dla rozwoju lokalnego i ekonomii społecznej

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE V.2.3

Promocja i upowszechnianie dobrych praktyk jednostek samorządu terytorialnego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej

Realizator: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE V.2.4

Monitorowanie działań związanych z rozwojem i promocją ekonomii społecznej w regionie

Realizator: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

PODDZIAŁANIE V.2.5

Niezależna²² ewaluacja działań podejmowanych na rzecz rozwoju i promocji ekonomii społecznej w województwie łódzkim

Realizator: Samorząd Województwa, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

Cel szczegółowy 3:

Partnerstwo lokalne na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i upowszechniania jej idei

Priorytet VI:

Wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej, opartej na relacjach partnerskich i współodpowiedzialności za zrównoważony rozwój lokalny

DZIAŁANIE VI.1.

Nawiązanie i rozwój współpracy na rzecz tworzenia lub wzmocnienia istniejących podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych

Partnerstwo społeczne stało się jedną z najważniejszych zasad i instytucji społeczeństwa obywatelskiego, jego cechą i czynnikiem sprawczym. Tak jak dialog społeczny, posiada ono różne formy i rozwija się na różnych poziomach. Występuje ono, albo powinno występować na poziomie makrospołecznym, regionalnym i lokalnym. Każdy z tych poziomów ma swoje znaczenie i specyficzne właściwości, ale szczególnie ważny jest właśnie jego wymiar lokalny. Tutaj bowiem istnieją z jednej strony największe możliwości rozwoju partnerstwa społecznego, a drugiej zwiększa się liczba spraw i problemów, które właśnie na poziomie lokalnym powinny być rozwiązane. W różnych analizach i ocenach podkreśla się zawsze, że na tym poziomie istnieją najlepsze możliwości rozpoznawania potrzeb społecznych, a także ich zaspokajania. Realizacja jednego i drugiego, a więc rozpoznawania potrzeb, a zwłaszcza ich zaspokajania jest możliwa właśnie poprzez działania w duchu partnerstwa społecznego. Dotyczy to zarówno relacji między lokalną społecznością a ośrodkami władzy, jak i samoorganizacji tej społeczności. Jeśli bowiem, na poziomie lokalnym możliwa jest realizacja zasad bezpośredniej demokracji, uczestnictwa członków wspólnot społecznych

---

²² Przez niezależną ewaluację, należy rozumieć ewaluację wykonywaną przez podmiot zewnętrzny nie zaangażowany w realizację Wieloletniego Planu Działań na Rzecz Rozwoju, Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020

w działaniach ich przedstawicielstwa, to może to mieć miejsce tylko dzięki traktowaniu tych wspólnot, całej społeczności, jako zbiorowego partnera władzy, jej rzeczywistego podmiotu.²³

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE VI.1.1

Tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych z udziałem jednostek samorządu terytorialnego

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

DZIAŁANIE VI.2

Tworzenie, na poziomie lokalnym, partnerstw i platform współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie rozwoju i promocji ekonomii społecznej

Współpraca na poziomie lokalnym różnych podmiotów i instytucji wpływa bezpośrednio na społeczność zamieszkującą dane terytorium. Niejednokrotnie, brak informacji związanych z określonym obszarem działania, czy też prozaicznie – brak informacji powoduje, iż szereg inicjatyw upada już na początku swej drogi. Niezidentyfikowane lub niewłaściwie zidentyfikowane potrzeby lokalnej społeczności przy jednoczesnym braku identyfikacji potencjału w niej tkwiącego wpływa na stagnację i brak chęci działania.

Partnerstwo na rzecz spójności lokalnej zawiera ogromny potencjał. Przede wszystkim, poprzez współpracę różnorodnych podmiotów, które mogą dzielić się wiedzą, doświadczeniem, posiadanymi informacjami, a także innymi zasobami, powstaje wartość dodana. Ten efekt synergii powoduje, że działania podejmowane w ramach lokalnego partnerstwa, współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej, mogą być wysoce innowacyjne, a przez to efektywnie przyczyniać się do rozwoju lokalnej społeczności. Pojedynczy eksperci i instytucje, specjalizujący się w poszczególnych dziedzinach, mogą nie dostrzegać akurat tych aspektów danego zagadnienia, które uwypuklą połączone siły współpracujących ze sobą różnorodnych lokalnych partnerów społecznych.²⁴

---

²³ Gilejko L.K., Błaszczuk B. „Partnerstwo społeczne na poziomie lokalnym i regionalnym. Rola organizacji pozarządowych”, Pułtusk 2009, str. 7

²⁴ Tamże, str. 21

Bardzo ważne, dla rozwoju ekonomii społecznej, jest przede wszystkim zidentyfikowanie rzeczywistych potrzeb lokalnej społeczności, a następnie współpraca różnych podmiotów i instytucji, które niekoniecznie bezpośrednio, ale będą uczestniczyć w procesie. Inicjowanie współpracy, to głównie bezpośrednia praca z przedstawicielami poszczególnych organizacji i instytucji, którzy często prowadząc działania, co od zasady ukierunkowane na wspólny cel, jakim jest dobro lokalnej społeczności, działają nie razem ale obok siebie, niewiele wiedząc o sobie wzajemnie. Ważne jest również wspieranie już istniejących partnerstw, platform współpracy, niezależnie do podwalin ich powstania. Zdarza się, iż z początkowo z drobnej, z pozoru mało istotnej sprawy, dla jakiej zawiązywane jest partnerstwo, czy porozumienie, rodzi się stała współpraca i realizowane są bardzo duże przedsięwzięcia. Trzeba mieć na uwadze konieczność prowadzenia działań szkoleniowych i doradczych dla tych, którzy podjęli trud porozumienia międzyinstytucjonalnego, czy też międzysektorowego, żeby nie utracić tego, co już zostało zbudowane, co udało się osiągnąć.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE VI.2.1

Organizowanie spotkań inicjujących zawiązywanie partnerstw i powstawanie platform współpracy oraz realizację partnerskich, międzyinstytucjonalnych lub międzysektorowych projektów mających na celu utworzenie i promocję PES

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, regionalne ośrodki europejskiego funduszu społecznego, podmioty ekonomii społecznej, ochotnicze hufce pracy, środowisko biznesu

PODDZIAŁANIE VI.2.2

Wsparcie szkoleniowe i doradcze w zakresie tworzenia i rozwoju istniejących lokalnych partnerstw i platform współpracy

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, regionalne ośrodki europejskiego funduszu społecznego, podmioty ekonomii społecznej, ochotnicze hufce pracy, środowisko biznesu

Cel szczegółowy 3:

Partnerstwo lokalne na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i upowszechniania jej idei

Priorytet VII:

Rozwój idei ekonomii społecznej

DZIAŁANIE VII.1

Działania na rzecz popularyzacji wiedzy na temat ekonomii społecznej, skierowane do konkretnych grup docelowych

Rozwój ekonomii społecznej w województwie wymaga przede wszystkim wprowadzenia zarówno podmioty i instytucje potencjalnie zaangażowane w działania związane z ES, jak i wszystkich mieszkańców województwa. Upowszechnianie informacji o ekonomii społecznej oraz promowanie działalności podmiotów ekonomii społecznej jest zadaniem zarówno instytucji, jak i samych zainteresowanych. Edukacja w zakresie ekonomii społecznej powinna rozpocząć się już na wczesnym etapie nauczania. Idealnym rozwiązaniem jest wprowadzenie tematyki przedsiębiorczości społecznej do programu nauczania przedmiotu przedsiębiorczość. Jednak, z jednej strony brak jest wśród kadry pedagogicznej, specjalistów z zakresu ekonomii społecznej, z drugiej strony – wprowadzenie praktyków z zewnątrz jako osoby nauczające do szkół nastęrcza pewnych trudności. Ponieważ minimum programowe nie obejmuje przedsiębiorczości społecznej, decyzję o poprowadzeniu lekcji z tego zakresu podejmuje dyrektor szkoły. Stąd też, zaproponowano rozwiązanie, które umożliwi wprowadzenie elementów przedsiębiorczości społecznej do szkół poprzez kształcenie w tym przedmiocie nauczycieli oraz przyszłych nauczycieli. W tym celu konieczne jest opracowanie konspektu lekcji/warsztatów dotyczących ekonomii społecznej (z elementami gier/projektów edukacyjnych), dostosowanych do różnych grup odbiorców (podział ze względu na grupy wiekowe i profile szkół). Równocześnie, koniecznym będzie nawiązanie współpracy z uczelniami wyższymi, prowadzącymi kształcenie na kierunkach pedagogicznych, gdzie opracowany, we współpracy z uczelniami, konspekt byłby upowszechniany poprzez wprowadzenie do programu studiów oraz zajęcia praktyczne w podmiotach ekonomii społecznej. Dzięki takim działaniom, szkoła stanie się promotorem ekonomii społecznej, jako sposobu na „dobry start zawodowy”. Co do zasady, ekonomia społeczna, jako pojęcie dość odległe mieszkańcom województwa nie związanym z tym sektorem, wymaga wsparcia promocyjnego ze strony różnych osób, instytucji i podmiotów, również nieformalnych

liderów, którzy mogliby upowszechniać informacje, promować produkty i rozwiązania typowe dla ekonomii społecznej wśród lokalnej społeczności.

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE VII.1.1

Seminaria/konferencje dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, w zakresie:

- promocji wykorzystania „klauzul społecznych” w procesie udzielania zamówień publicznych
- promocji spółdzielni socjalnych osób prawnych jako sposobu na stabilne miejsca pracy dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym
- outsourcingu zadań publicznych

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, organizacje pozarządowe, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE VII.1.2

Działania edukacyjne dla potencjalnych przedsiębiorców społecznych, w tym w szczególności poprzez wprowadzenie do programów nauczania w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (np. w ramach przedmiotu przedsiębiorczość lub wiedza o społeczeństwie) oraz uczelniach wyższych podstawowych informacji na temat przedsiębiorczości społecznej, jako sposobu na „dobry start” zawodowy

Realizator: środowisko naukowe, akademickie biura karier, akademickie inkubatory przedsiębiorczości, organizacje pozarządowe, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE VII.1.3

Promocja ekonomii społecznej wśród nieformalnych liderów społeczności lokalnych, którzy mogliby stać się jej ambasadorami w środowisku lokalnym

Realizator: jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, podmioty ekonomii społecznej, parafie

PODDZIAŁANIE VII.1.4

Wspieranie działań promocyjno – marketingowych na rzecz współpracy PES ze środowiskiem biznesowym.

DZIAŁANIE VII.2.

Prowadzenie stałych, powtarzalnych działań promocyjno – informacyjnych w regionie.

Ważnym elementem w działaniach promujących ekonomię społeczną będzie organizacja Regionalnych Targów Ekonomii Społecznej. Zdaniem zarówno ekspertów, jak i członków Zespołu, sukces wydarzenia wymaga odpowiedniej organizacji. Powinno ono zostać zorganizowane jako impreza towarzysząca innemu wydarzeniu, mającego już swoją markę, uznanego wśród mieszkańców województwa lub połączona z tym wydarzeniem (np. Mixer Wojewódzki, gdzie znajdziemy liczne podmioty reprezentujące ekonomię społeczną). Targi dawałyby możliwość promowania dobrych praktyk, czy też innowacyjnych rozwiązań dotyczących ekonomii społecznej, promocji samych podmiotów ekonomii społecznej, oferowanych towarów i usług. Gwarancją ich jakości byłby znak „Zakup prospołeczny”. O prawo do posługiwania się Znakiem Promocyjnym Ekonomii Społecznej „Zakup Prospołeczny” mogą ubiegać się podmioty spełniające wymogi określone w Zasadach przyznawania Znaku Promocyjnego ES "Zakup Prospołeczny". Przyznanie Znaku Promocyjnego Ekonomii Społecznej „Zakup Prospołeczny” odbywa się na pisemny wniosek zainteresowanego podmiotu. Przyznanie Znaku Promocyjnego Ekonomii Społecznej „Zakup Prospołeczny” następuje poprzez udzielenie licencji na okres 1 roku. Po upływie tego okresu podmiot zainteresowany przedłużeniem certyfikacji składa wniosek o przedłużenie na dalszy okres 1 roku. Przedsięwzięcie ma charakter non-profit.²⁵ Obecnie, na terenie województwa łódzkiego funkcjonują jedynie dwa podmioty, których produkty otrzymały Znak.

Realizacja działań zaproponowanych w niniejszym dokumencie pozwoli na upowszechnienie nie tylko Znaku, ale zapoczątkuje, na szeroką skalę, rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

---

²⁵ <http://zakupprospoleczny.pl/chce-otrzymac-certyfikat/województwo-lodzkie-2>

PODDZIAŁANIA

PODDZIAŁANIE VII.2.1

Organizacja regionalnych targów ekonomii społecznej

Realizator: Samorząd Województwa, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE VII.2.2

Upowszechnianie „dobrych praktyk” oraz działań innowacyjnych PES

Realizator: Samorząd Województwa, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, podmioty ekonomii społecznej

PODDZIAŁANIE VII.2.3.

Przyznawanie i upowszechnianie znaku promującego towary/usługi podmiotów ekonomii społecznej

Realizator: podmioty ekonomii społecznej.

**WIELOLETNI PLAN DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU
I UPOWSZECHNIANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ
W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2013 – 2020**

WSKAŹNIKI

Cel szczegółowy I			
Zwiększanie aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców społeczności lokalnej w oparciu o zasady i narzędzia ekonomii społecznej			
<u>Priorytet I:</u>			
Reintegracja społeczno zawodowa beneficjentów systemu instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy oraz podmiotów ekonomii społecznej			
<i>Działanie I.1 Włączenie instrumentów ekonomii społecznej do programów aktywizacji społeczno – zawodowej prowadzonej przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe urzędy pracy</i>			
Poddziałanie I.1.1 Wprowadzenie spójnych rozwiązań sprzyjających rozwojowi ekonomii społecznej w gminnych i powiatowych strategiach rozwiązywania problemów społecznych oraz w powiatowych programach promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy			
Miara oceny	Wskaźnik bazowy	Wartość docelowa	Harmonogram
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, w których wprowadzono spójne rozwiązania sprzyjające rozwojowi ekonomii społecznej	201	30% spośród wszystkich jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa łódzkiego	2013- 1% 2014- 3% 2015- 5% 2016- 10% 2017- 15% 2018- 20% 2019- 25% 2020- 30%
Źródła danych: Dokumenty strategiczne jednostek samorządu terytorialnego			
Poddziałanie: I.1.2 Zbudowanie i rozwijanie przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe urzędy pracy, we współpracy z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej oraz organizacjami pozarządowymi, komplementarnego systemu współdziałania na rzecz aktywizacji społeczno zawodowej z wykorzystaniem rozwiązań typowych dla ekonomii społecznej, w tym w szczególności wypracowanie i wdrożenie mechanizmów współpracy w zakresie wspierania osób pozostających bez zatrudnienia, zgodnie z ich indywidualnymi potrzebami			
Liczba mechanizmów współpracy w zakresie wspierania osób pozostających bez zatrudnienia	0	4	2014 - 4
Odsetek powiatów z terenu województwa łódzkiego, w których zastosowano wypracowane mechanizmy	0	30%	
Źródła danych: Powiatowe urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej			

<p>Poddziałanie: I.1.3 Działania edukacyjne dla pracowników ośrodków pomocy społecznej oraz publicznych służb zatrudnienia w zakresie zastosowania zasad i narzędzi ekonomii społecznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - w pracy socjalnej z osobami pozostającymi bez zatrudnienia, realizowanej m.in. w oparciu o indywidualne plany działania; - w środowiskowej pracy socjalnej (tj. w procesie organizowania społeczności lokalnej) 			
Liczba działań edukacyjnych dla pracowników OPS i PUP z zakresu stosowania zasad i narzędzi ekonomii społecznej	0	44	2014 – 11 2015 – 11 2016 – 11 2017 – 11
Źródła danych: Powiatowe urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej			
<p><i>Działanie I.2 Rozwój kompleksowej oferty aktywizujących, specjalistycznych usług społecznych w ramach lokalnej sieci wsparcia społecznego.</i></p>			
<p>Poddziałanie: I.2.1 Inicjowanie powstawania CIS,KIS, klubów pracy w środowiskach szczególnie dotkniętych problemem bezrobocia.</p>			
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, w których powstaną CIS/KIS, kluby pracy	8%	40% spośród wszystkich jednostek samorządu terytorialnego z terenu województwa łódzkiego	2013 – 2% 2014 – 5% 2015 – 10% 2016 – 15% 2017 – 20% 2018 – 27% 2019 – 34% 2020 – 40%
Liczba funkcjonujących podmiotów, w tym:			
Co najmniej 1 KIS na terenie każdego z powiatów	12 na terenie 8 powiatów		
Co najmniej 9 CIS	3		
Źródła danych: Samorządy gminne i powiatowe z terenu województwa łódzkiego			
<p>Poddziałanie: I.2.2 Prowadzenie działań na rzecz zwiększania aktywności zawodowej wśród osób niepełnosprawnych poprzez tworzenie ZAZ, ekonomizację organizacji pozarządowych, współpracę ze środowiskiem biznesu</p>			
Liczba utworzonych na terenie województwa ZAZ	1	4	2013 – 1 2014 – 2 2015 – 3 2016 – 4

Źródła danych: Regionalne Centrum Polityki Społecznej			
<p>Poddziałanie: I.2.3 Działania edukacyjno - informacyjne na rzecz zwiększenia świadomości w zakresie potrzeb i możliwości aktywizacji zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym wśród ich otoczenia poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizację szkoleń, seminariów, konferencji • Organizację kampanii promocyjno - informacyjnych • Publikacje 			
Liczba działań edukacyjnych na terenie każdego z powiatów	brak danych	352	2013 - 44 2014 - 44 2015 - 44 2016 - 44 2017 - 44 2018 - 44 2019 - 44 2020 - 44
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego, NGOs			
<p>Poddziałanie: I.2.4 Wypracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu wsparcia w zakresie aktywizacji społeczno zawodowej osób niepełnosprawnych poprzez nawiązanie i rozwój współpracy WTZ oraz między innymi ZAZ, organizacji pozarządowych i środowiska biznesu w zakresie możliwości zatrudnienia</p>			
Kompleksowy system wsparcia w zakresie aktywizacji społeczno zawodowej osób niepełnosprawnych	0	1	
Odsetek WTZ z terenu województwa łódzkiego, które nawiązały współpracę z instytucjami/ podmiotami w zakresie możliwości zatrudnienia uczestników WTZ	0	60% spośród wszystkich WTZ z terenu województwa łódzkiego	2013 - 5% 2014 - 5% 2015 - 5% 2016 - 5% 2017 - 10% 2018 - 10% 2019 - 10% 2020 - 10%
Źródła danych: Organy prowadzące WTZ			
<p>Poddziałanie: I.2.5 Rozwijanie i ekonomizacja działalności podmiotów ekonomii społecznej</p>			
Odsetek podmiotów ekonomii społecznej, które rozpoczną działalność ekonomiczną	3000	10 % spośród wszystkich PES działających na terenie województwa łódzkiego	2014 - 1% 2015 - 2% 2016 - 3% 2017 - 4% 2018 - 6% 2019 - 8%

Liczba wprowadzonych francyz społecznych	0	2	2020 – 10% 2014 – 1 2015 – 2 2016 – 2 2017 – 2 2018 – 2 2019 – 2 2020 – 2
Źródła danych: PES, OWES, KRS			

<u>Priorytet II:</u>			
Efektywność ekonomiczna podmiotów ekonomii społecznej			
<i>Działanie II.1 Podnoszenie kompetencji kadry zarządzającej i pracowników oraz przyszłych pracowników PES</i>			
<p>Poddziałanie II.1.1 Działania na rzecz zwiększenia dostępności systemu profesjonalnych usług wspierających rozwój kompetencji zawodowych potencjalnych przyszłych pracowników PES m.in. poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pośrednictwo pracy i/lub poradnictwo zawodowe • Staże/praktyki zawodowe • Szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych • Szkolenia dotyczące zwiększania kompetencji społecznych i zawodowych 			
Miara oceny	Wskaźnik bazowy	Wartość docelowa	Harmonogram
Liczba osób, które skorzystały z działań wspierających	0	1920	2013 – 240 2014 – 240 2015 – 240 2016 – 240 2017 – 240 2018 – 240 2019 – 240 2020 – 240
Źródła danych: KIS/CIS, OWES, PUP			
<p>Poddziałanie II.1.2 Działania edukacyjne w zakresie zwiększenia kompetencji menadżerskich i zarządczych pracowników i kadry zarządzającej PES m.in. poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kursy, szkolenia oraz studia podyplomowe • Staże i mentoring, coaching 			

Odsetek PES, których pracownicy zwiększyli kompetencje menadżerskie i zarządcze	0	5%	2015 – 1% 2016 – 1% 2017 – 1% 2018 - 1 % 2019 – 1%
Źródła danych: RCPS, OWES, PES			
<p>Poddziałanie II.1.3 Działania edukacyjne na rzecz zwiększenia kompetencji zawodowych i społecznych wśród pracowników PES m.in. poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kursy i szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych <ul style="list-style-type: none"> • Szkolenia w zakresie budowania zespołu i pracy w zespole • Staże, mentoring, coaching 			
Odsetek PES, których pracownicy zwiększyli kompetencje zawodowe i społeczne	0	5%	2015 – 1% 2016 – 1% 2017 – 1% 2018 – 1% 2019 – 1%
Źródła danych: RCPS, OWES, PES			
<p><i>Działanie: II.2 Zwiększenie dostępności i konkurencyjności produktów przedsiębiorczości społecznej</i></p>			
<p>Poddziałanie II.2.1 Działania wspierające budowę i rozwój specjalistycznych usług marketingowych dla PES związanych bezpośrednio z projektowaniem, tworzeniem i promocją produktów i usług, w tym w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Badania rynku <ul style="list-style-type: none"> • Wypracowanie i wdrażanie standardów obsługi klienta przez PES • Nawiązanie i rozwój współpracy ze specjalistami w zakresie projektowania produktów i usług <ul style="list-style-type: none"> • Projektowanie graficzne • Inne, wynikające ze specyficznych potrzeb PES 			
Odsetek PES, które skorzystały z co najmniej jednej specjalistycznej usługi marketingowej	0	10%	2014 – 1% 2015 – 2% 2016 – 3% 2017 – 4% 2018 – 6% 2019 – 8% 2020 – 10%
Źródła danych: OWES, PES			

Cel szczegółowy II			
Spójny system instytucji wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim			
Priorytet III			
Dostęp do profesjonalnych usług wspierających PES			
Działanie: III.1 Stworzenie sieci współpracy OWES			
<p>Poddziałanie III.1.1 Działania na rzecz zorganizowania i zapewnienia warunków do prowadzenia działalności 4 ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w ramach co najmniej 3 profili specjalizacji (grup odbiorców) spośród następujących:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Odbiorcy instytucjonalni: <ol style="list-style-type: none"> e) Jednostki samorządu terytorialnego f) Organizacje pozarządowe g) Grupy nieformalne (wymagające wsparcia formalno – prawnego) h) Podmioty ekonomii społecznej, w tym CIS, KIS, ZAZ, WZ 2) Niepełnosprawni, dla których niepełnosprawność nie jest istotną barierą w podjęciu lub podtrzymaniu aktywności zawodowej. 3) Organizacje pozarządowe i jednostki organizacyjne pomocy społecznej, prowadzące działania na rzecz aktywizacji grup znajdujących się w szczególnym położeniu, spośród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. osoby uzależnione, bezdomne, niepełnosprawne, dla których niepełnosprawność jest istotną barierą w podjęciu aktywności zawodowej) 4) Osoby indywidualne, posiadające odpowiednie doświadczenie i kwalifikacje zawodowe, dla których motywacją jest działalność w obszarze ekonomii społecznej 5) Grupy nieformalne, realizujące idee ekonomii społecznej 6) Biznes i jego otoczenie 			
Miara oceny	Wskaźnik bazowy	Wartość docelowa	Harmonogram
Liczba funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego OWES	4	4	2013 – 4 2014 – 4 2015 – 4 2016 – 4 2017 – 4 2018 – 4 2019 – 4 2020 – 4
Źródła danych: RCPS, WUP, Samorząd Województwa			
<p>Poddziałanie III.1.2 Koordynacja usług OWES, w tym w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Określenie zasad współpracy i świadczenia usług wzajemnych OWES w formie porozumienia <ul style="list-style-type: none"> • Badanie ewaluacyjne efektywności wsparcia • Cykliczne spotkania sieci 			
Liczba OWES, które zadeklarują	0	4	2013 – 4

wzajemną współpracę			2014 – 4 2015 – 4 2016 – 4 2017 – 4 2018 – 4 2019 – 4 2020 – 4
Liczba cyklicznych spotkań sieci	0	16	2013 – 2 2014 – 2 2015 – 2 2016 – 2 2017 – 2 2018 – 2 2019 – 2 2020 – 2
Źródła danych: OWES			
<p style="text-align: center;">Poddziałanie III.1.3 Promocja sieci OWES, poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie i realizację rocznego planu usług na rzecz PES • Utworzenie i realizację rocznego planu promocji usług OWES <ul style="list-style-type: none"> • Wspólną stronę internetową • Wspólną bazę usług • Wspólną identyfikację wizualną • Ujednoczenie materiałów szkoleniowych, edukacyjnych i informacyjnych • Koordynację działań związanych z budowaniem relacji z mediami 			
Liczba OWES, korzystających ze wspólnych działań promocyjnych w ramach sieci	0	4	2013 – 4 2014 – 4 2015 – 4 2016 – 4 2017 – 4 2018 – 4 2019 – 4 2020 – 4
Liczba utworzonych rocznych planów usług na rzecz PES	0	8	2013 – 1 2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Liczba utworzonych rocznych planów	0	8	2013 – 1

promocji usług OWES			2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Utworzenie i prowadzenie wspólnej strony internetowej	0	1	2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Utworzenie i prowadzenie wspólnej bazy usług	0	1	2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Źródła danych: OWES			
<i>Działanie: III.2 Rozwój usług OWES</i>			
<p>Poddziałanie III.2.1 Wspieranie rozwoju i zwiększenie dostępności elastycznych i zindywidualizowanych usług OWES, w tym w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usługi coachingowe • Usługi specjalistyczne (np. prawne, księgowe) • Wydawnictwo materiałów specjalistycznych dla potrzeb prowadzonych szkoleń (pakiet podstawowej wiedzy dotyczącej przedsiębiorczości społecznej) 			
Liczba powiatów z terenu województwa łódzkiego, na terenie których podmioty skupione w ramach sieci OWES świadczyły co najmniej 1 usługę	0	22	2013 – 22 2014 – 22 2015 – 22 2016 – 22 2017 – 22 2018 – 22 2019 – 22

			2020 – 22
Liczba powiatów z terenu województwa łódzkiego, na terenie których podmioty skupione w ramach sieci OWES świadczyły co najmniej 2 usługi	0	11	2013 – 11 2014 – 11 2015 – 11 2016 – 11 2017 – 11 2018 – 11 2019 – 11 2020 – 11
Źródła danych: OWES			
<p>Poddziałanie: III.2.2 Działania edukacyjne na rzecz zwiększenia kompetencji pracowników OWES (w tym w szczególności: projektowania i promocji usług świadczonych przez OWES, prawa, ekonomii i finansów, marketingu, tworzenia biznesplanów dla PES) m.in. poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • specjalistyczne szkolenia i kursy • studia podyplomowe 			
Odsetek pracowników OWES, którzy zwiększą kompetencje w zakresie świadczonych usług	0	40%	2013 – 40 % 2014 – 40 % 2015 – 40 % 2016 – 40 % 2017 – 40 % 2018 – 40 % 2019 – 40 % 2020 – 40 %
Źródła danych: OWES			
<p>Poddziałanie: III.2.3 Wsparcie w zakresie tworzenia i zapewnienie infrastruktury dla funkcjonowania sieci lokalnych inkubatorów ekonomii społecznej</p>			
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego deklarujących utworzenie lokalnych inkubatorów es	0	1%	2015 – 1% 2016 – 1% 2017 – 1% 2018 – 1% 2019 – 1% 2020 – 1%
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego, NGOs			

Priorytet IV			
Stworzenie systemu wsparcia finansowego dla PES			
<i>Działanie: IV. 1 Działania na rzecz tworzenia, promocji i upowszechniania mechanizmów finansowych dla tworzenia PES</i>			
Poddziałanie IV.1.1 Działania dotyczące powołania funduszu grantowego na rzecz tworzenia PES			
Miara oceny	Wskaźnik bazowy	Wartość docelowa	Harmonogram
Liczba PES, utworzonych w oparciu o system dotacyjny	0	40	2013 – 5 2014 – 5 2015 – 5 2016 – 5 2017 – 5 2018 – 5 2019 – 5 2020 – 5
Źródła danych: PES, OWES			
Poddziałanie IV.1.2 Działania promocyjne w zakresie upowszechniania informacji o funduszach pożyczkowych na rzecz tworzenia PES			
Odsetek podmiotów/ instytucji, które upowszechniły informacji o funduszach pożyczkowych na rzecz tworzenia PES	500	50%	2013 – 10 % 2014 – 20 % 2015 – 30 % 2016 – 50 %
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, dysponenci środków, OWES, NGOs			
Poddziałanie IV.1.3 Utworzenie i realizacja rocznego planu finansowego dla regionu (w systemie powiatów) w zakresie udzielania dotacji na utworzenie PES			
Liczba utworzonych planów finansowych dla regionu	0	8	2013 – 1 2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1

Źródła danych: RCPS			
<i>Działanie: IV. 2 Działania na rzecz tworzenia zwrotnych i bezzwrotnych mechanizmów finansowych dla rozwoju PES</i>			
Poddziałanie IV.2.1 Działania związane z powołaniem funduszu pożyczkowo – gwarancyjnego			
Odsetek PES prowadzących działalność ekonomiczną, ubiegających się o wsparcie z funduszu pożyczkowo – gwarancyjnego.	3000	7%	2013 – 1% 2014 – 2 % 2015 – 4%
Źródła danych: dysponenci środków PES			
Poddziałanie IV.2.2 Wspieranie działań związanych z uruchomieniem dla PES przyjaznych mechanizmów kredytowych w funduszach pożyczkowych działających w regionie			
Odsetek PES prowadzących działalność ekonomiczną, ubiegających się o wsparcie z funduszy pożyczkowych działających w regionie.	300	4%	2014 – 1% 2015 – 1 % 2016 – 1 % 2017 – 1 %
Źródła danych: dysponenci środków PES			
Poddziałanie IV.2.3 Działania związane z powołaniem funduszu grantowego na rzecz rozwoju PES (dotacje na rozwój działalności gospodarczej w ngo, spółdzielniach socjalnych, spółkach prawa handlowego non-profit)			
Odsetek PES ubiegających się o wsparcie dotacyjne na rozwój działalności gospodarczej	3000	10%	2015 – 1 % 2016 – 2 % 2017 – 2 % 2018 – 2 % 2019 – 2 % 2020 – 1 %
Źródła danych: dysponenci środków PES			

Priorytet V
Włączenie tematyki ES w politykę rozwoju województwa i stała koordynacja jej rozwoju
<i>Działanie: V.1. Koordynacja i zwiększenie jakości działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie.</i>

Poddziałanie V.1.1 Wypracowanie mechanizmów współpracy pomiędzy RCPS, jako jednostką koordynującą a instytucjami administracji publicznej dysponującymi środkami publicznymi umożliwiającymi finansowanie lub dofinansowanie działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie			
Miara oceny	Wskaźnik bazowy	Wartość docelowa	Harmonogram
Liczba wypracowanych mechanizmów współpracy	0	1	2013 – 1
Źródła danych: RCPS			
Poddziałanie V.1.2 Powołanie Rady Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim (złożonej m.in. z przedstawicieli PES, OWES, sektora biznesu, instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, środowiska naukowego oraz jednostek samorządu terytorialnego)			
Liczba posiedzeń Rady Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim	0	16	2013 – 2 2014 – 2 2015 – 2 2016 – 2 2017 – 2 2018 – 2 2019 – 2 2020 – 2
Źródła danych: RCPS, Samorząd Województwa			
Poddziałanie V.1.3 Organizowanie, co najmniej raz w roku, Regionalnego Forum Ekonomii Społecznej w celu wypracowania kierunków rozwoju i rekomendacji dla ekonomii społecznej (PES, OWES, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe)			
Liczba zorganizowanych Regionalnych Forów Ekonomii Społecznej	0	8	2013 – 1 2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Źródła danych: RCPS, Samorząd Województwa			
Poddziałanie V.1.4 Włączanie tematyki ekonomii społecznej do ciał konsultacyjnych działających w województwie (w tym w szczególności: komitety sterujące, komitety monitorujące, konwenty, rady)			

Odsetek ciał konsultacyjnych działających w województwie, do których włączono tematykę ekonomii społecznej	0	80%	2013 – 20% 2014 – 30% 2015 – 50% 2016 – 80%
Źródła danych: Podmioty odpowiedzialne za powołanie ciał konsultacyjnych			
<i>Działanie V.2 Inicjowanie zmian sprzyjających spójności działań w zakresie ekonomii społecznej w regionie</i>			
<p>Poddziałanie V.2.1 Działania edukacyjne na rzecz zwiększenia kompetencji kadr administracji publicznej w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zlecenia lub powierzania zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie • ustawy Prawo zamówień publicznych, w tym w szczególności stosowania „klauzul społecznych” w procesie udzielania zamówień publicznych <ul style="list-style-type: none"> • partnerstwa publiczno – społecznego • tworzenia podmiotów ekonomii społecznej, w tym w szczególności samorządowych spółdzielni socjalnych oraz spółdzielni socjalnych osób prawnych 			
Odsetek jst, w których: <ul style="list-style-type: none"> • zlecono lub powierzono realizację zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej • w trybie udzielania zamówień publicznych zastosowano klauzule społeczne 	0	40%	2013- 5% 2014- 5% 2015- 5% 2016- 5% 2017- 5% 2018- 5% 2019- 5% 2020- 5%
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne			
<p>Poddziałanie V.2.2 Działania na rzecz zwiększenia roli ekonomii społecznej dla rozwoju lokalnej społeczności, m.in. poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uwzględnianie w dokumentach programowych jednostek samorządu terytorialnego problematyki ekonomii społecznej • uwzględnienie w rocznych lub wieloletnich programach współpracy z organizacjami pozarządowymi możliwości zlecenia zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej • tworzenie na poziomie gmin i powiatów ciał społecznych (zespołów, rad, grup) ds. wypracowywania opinii, stanowisk w kwestiach istotnych dla rozwoju lokalnego i ekonomii społecznej 			
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, w których podjęto działania na rzecz zwiększenia roli ekonomii społecznej dla rozwoju lokalnej społeczności	2%	40%	2013- 5% 2014- 10% 2015- 15% 2016- 20% 2017- 25%

			2018- 30% 2019- 35% 2020- 40%
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego			
Poddziałanie V.2.3 Promocja i upowszechnianie dobrych praktyk jednostek samorządu terytorialnego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej			
Liczba wydawnictw promujących i upowszechniających dobre praktyki jednostek samorządu terytorialnego w zakresie rozwoju ekonomii społecznej	0	8	2013 – 1 2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Źródła danych: RCPS, OWES			
Poddziałanie V.2.4 Monitorowanie działań związanych z rozwojem i promocją ekonomii społecznej w regionie			
Liczba raportów monitoringowych	0	8	2013 – 1 2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Źródła danych: RCPS			
Poddziałanie V.2.5 Niezależna ewaluacja działań podejmowanych na rzecz rozwoju i promocji ekonomii społecznej w województwie łódzkim			
Liczba raportów	0	2	2014 – 1 2017 – 1
Źródła danych: RCPS, Samorząd Województwa			

Cel szczegółowy III			
Partnerstwo lokalne na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i upowszechniania jej idei			
<u>Priorytet VI:</u>			
Wzmocnienie współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej, opartej na relacjach partnerskich i współodpowiedzialności za zrównoważony rozwój lokalny			
<i>Działanie VI.1. Nawiązanie i rozwój współpracy na rzecz tworzenia lub wzmocnienia istniejących podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych</i>			
Poddziałanie VI.1.1 Tworzenie spółdzielni socjalnych osób prawnych z udziałem jednostek samorządu terytorialnego			
Miara oceny	Wskaźnik bazowy	Wartość docelowa	Harmonogram
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, które utworzyły spółdzielnie socjalne osób prawnych	1%	5%	2015- 2% 2016- 3% 2017- 4% 2018- 4% 2019- 5% 2020- 5%
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego			
<i>Działanie VI.2 Tworzenie, na poziomie lokalnym, partnerstw i platform współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie rozwoju i promocji ekonomii społecznej</i>			
Poddziałanie VI.2.1 Organizowanie spotkań inicjujących zawiązywanie partnerstw i powstawanie platform współpracy oraz realizację partnerskich, międzyinstytucjonalnych lub międzysektorowych projektów mających na celu utworzenie i promocję PES			
Liczba spotkań, w których wzięły udział co najmniej 3 podmioty zróżnicowane instytucjonalnie	0	22	2013 – 2 2014 – 2 2015 – 3 2016 – 3 2017 – 3 2018 – 3 2019 – 3 2020 – 3
Źródła danych: RCPS, Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, NGOs, OWES			
Poddziałanie VI.2.2 Wsparcie szkoleniowe i doradcze w zakresie tworzenia i rozwoju istniejących lokalnych partnerstw i platform współpracy			

Liczba działań szkoleniowo – doradczych	0	140	2013 – 10 2014 – 10 2015 – 20 2016 – 20 2017 – 20 2018 – 20 2019 – 20 2020 - 20
Źródła danych: RCPS, Jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne, NGOs, OWES			

<u>Priorytet VII:</u>			
Rozwój idei ekonomii społecznej			
<i>Działanie VII.1 Działania na rzecz popularyzacji wiedzy na temat ekonomii społecznej, skierowane do konkretnych grup docelowych:</i>			
Poddziałanie: VII.1.1 Seminaria/konferencje dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, w zakresie:			
<ul style="list-style-type: none"> • promocji wykorzystania „klauzul społecznych” w procesie udzielania zamówień publicznych • promocji spółdzielni socjalnych osób prawnych jako sposobu na stabilne miejsca pracy dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym <ul style="list-style-type: none"> • outsourcingu zadań publicznych 			
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, w których			
• stosowane są klauzule społeczne w procesie udzielania zamówień publicznych	1%	40%	2013- 5% 2014- 10% 2015- 15% 2016- 20% 2017- 25% 2018- 30% 2019- 35% 2020- 40%
• promowane są spółdzielnie socjalne jako sposób na stabilne miejsca pracy dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym	2%	60%	2013- 5% 2014- 15% 2015- 20% 2016- 25% 2017- 35% 2018- 45% 2019- 55% 2020- 60%

• zlecana jest PES realizacja zadań publicznych	80%	90%	2013- 80% 2014- 85% 2015- 85% 2016- 85% 2017- 90% 2018- 90% 2019- 90% 2020- 90%
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego			
Poddziałanie VII.1.2 Działania edukacyjne dla potencjalnych przedsiębiorców społecznych, w tym w szczególności poprzez wprowadzenie do programów nauczania w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (np. w ramach przedmiotu przedsiębiorczość lub wiedza o społeczeństwie) oraz uczelniach wyższych podstawowych informacji na temat przedsiębiorczości społecznej, jako sposobu na „dobry start” zawodowy			
Odsetek szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz uczelni wyższych z terenu województwa łódzkiego, które wprowadziły do programów nauczania elementy przedsiębiorczości społecznej	0	40%	2013 – 2 % 2014 – 3% 2015 – 5% 2016 – 6% 2017 – 6% 2018 – 6% 2019 – 6% 2020 – 6%
Źródła danych: Szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne oraz uczelnie wyższe z terenu województwa łódzkiego			
Poddziałanie VII.1.3 Promocja ekonomii społecznej wśród nieformalnych liderów społeczności lokalnych, którzy mogliby stać się jej ambasadorami w środowisku lokalnym			
Odsetek jednostek samorządu terytorialnego, w których promowana jest ekonomia społeczna wśród nieformalnych liderów społeczności lokalnych	1%	31%	2013- 1% 2014- 2% 2015- 3% 2016- 5% 2017- 5% 2018- 5% 2019- 5% 2020- 5%
Źródła danych: Jednostki samorządu terytorialnego, OWES			

Działanie VII.2. Prowadzenie stałych, powtarzalnych działań promocyjno – informacyjnych w regionie.			
Poddziałanie VII.2.1 Organizacja regionalnych targów ekonomii społecznej			
Liczba zorganizowanych regionalnych targów ekonomii społecznej	0	8	2013 – 1 2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Źródła danych: RCPS, Samorząd Województwa, OWES			
Poddziałanie VII.2.2 Upowszechnianie „dobrych praktyk” oraz działań innowacyjnych PES			
Liczba wydawnictw	0	8	2013 – 1 2014 – 1 2015 – 1 2016 – 1 2017 – 1 2018 – 1 2019 – 1 2020 – 1
Źródła danych: RCPS, Samorząd Województwa, OWES			
Poddziałanie VII.2.3. Przyznawanie i upowszechnianie znaku promującego towary/usługi podmiotów ekonomii społecznej.			
Liczba certyfikowanych PES	2	23	2013 – 2 2014 – 2 2015 – 2 2016 – 3 2017 – 3 2018 – 3 2019 – 4 2020 – 4
Źródła danych: PES			